

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Roko Naraškevičiaus,
V kurso komercinės teisės
studijų šakos studento

**Magistro darbas
Balsavimo teisės perleidimo sutarties probleminiai aspektai**

Vadovas: lekt. dr. Vilius Mitkevičius

Recenzentas: dr. Stasys Drazdauskas

Vilnius
2019

TURINYS

ĮVADAS.....	2
1. BALSAVIMO TEISĖS PERLEIDIMO SUTARTIS.....	5
1.1. Akcijos samprata, suteikiamų teisių prigimtis ir kylantys teisiniai santykiai.....	5
1.2. Tikslas, turinys ir pagrindiniai taikymo aspektai.....	11
1.3. Sutarties pažeidimai ir interesų gynybos būdai.....	22
2. LYGINAMOJI ANALIZĖ: UŽSIENIO VALSTYBĖS PRAKTIKA.....	32
2.1. Voting trust teisinis reguliavimas Jungtinėse Amerikos Valstijose.....	32
IŠVADOS.....	41
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	43
SANTRAUKA (lietuvių kalba).....	47
SUMMARY (anglų kalba).....	48

IVADAS

Temos aktualumas. Per pastaruosius kelis dešimtmečius išaugus pasaulinei ekonomikai, stiprėjant globalizacijai ir sudarant vis daugiau komercinių sandorių, aktualesni tampa ir šiose srityse kylančių praktinių problemų sprendimo būdai bei tokių santykių teisinis reglamentavimas. Pavyzdžiui, atsirandantis poreikis suteikti bendrovės valdymo klausimus profesionalams liekant pasyviais investuotojais su teise gauti investicinę grąžą. Kitais atvejais, kuomet dalyvavimas bendrovės valdyme tampa neįmanomas, ieškomas būdas išsaugoti tolimesnį bendrovės valdymo įgyvendinimą. Vienas tokių atvejų – akcininko balsavimo teisės perleidimo sutartis. Jos pagrindu akcininkai gali sureguliuoti savo balsavimo teisės įgyvendinimą neprarasdami savo nuosavybės teisės į akciją. Nors toks teisinis reglamentavimas suteikia galimybę akcininkui, negalinčiam dalyvauti akcininkų susirinkimuose ar norinčiam tokį įgyvendinimą pavesti kitiems asmenims, perduoti savo teisę balsuoti bei kitas neturtines teises trečiajam asmeniui, neabejotina, jog toks susitarimas praktikoje gali sukelti tam tikrų ginčų bei teisės aiškinimo problemų. Lietuvos teisės doktrinoje ir praktikoje balsavimo teisės perleidimo sutartis yra mažai išplėtotą, nėra atskleisti galimi probleminiai šios sutarties taikymo aspektai bei neigiami padariniai, galintys atsirasti dėl netinkamo šios sutarties įgyvendinimo. Todėl šis tiriamasis darbas yra svarbus tiek bendrovių teisės teorijai, tiek praktikai, siekiant atskleisti šios sutarties turinį, sutarties šalių tarpusavio santykius, galimus teisių pažeidimus ir jų gynybos būdus, kitus probleminius aspektus ir jų potencialius sprendimų būdus.

Darbo objektas. Tiriamojo darbo objektas yra balsavimo teisės perleidimo sutartis.

Darbo tikslas. Šio tiriamojo darbo tikslas yra aptarti balsavimo teisės perleidimo sutartį, atskleisti pagrindinius probleminius šios sutarties taikymo aspektus bei pristatyti galimus jų sprendimo būdus. Pagrindinis dėmesys bus skiriamas Lietuvos teisinio reguliavimo analizei apsiribojant akcinių ir uždarujų akcinių bendrovių teisiniame reglamentavime, o užsienio teisės doktrina bus analizuojama siekiant atskleisti, ar egzistuoja analogiškos panašaus teisinio reglamentavimo problemos, kokie yra galimi tokių problemų sprendimai ir pateikti galimus analogiškus sprendimus ar teisinio reguliavimo korekciją.

Darbo uždaviniai. Užsibrėžtam tikslui pasiekti yra keliami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti akcijos sampratą, turinį ir iš jos kylančius teisinius santykius.
2. Pateikti balsavimo teisės sampratą, atskleisti pagrindinį jos turinį bei taikymo aspektus.

3. Išskirti pagrindinius balsavimo teisės perleidimo sutarties pažeidimus, galimus teisių gynimo būdus ir susijusius probleminius aspektus.
4. Palyginti balsavimo teisės perleidimo su kitu balsavimo teisės įgyvendinimo institutu – įgaliojimu, identifikuoti susijusius balsavimo teisės perleidimo sutarties probleminius aspektus.
5. Išanalizuoti JAV balsavimo teisės perleidimo sutarties atitikmens – voting trust - teisinius reglamentavimo ypatumus, išskirti susijusius probleminius aspektus, palyginti su balsavimo teisės perleidimu susijusius aspektus.

Metodologija. Atliekant mokslinį tyrimą buvo naudotasi šiais metodais:

1. Analizės metodo pagalba balsavimo teisės perleidimo sutartis yra atskleidžiama aptariant balsavimo teisės sampratą ir prigimtį, susijusius teisės institutus bei jų probleminius aspektus.
2. Lyginamuoju metodu bus lyginami su balsavimo teisės perleidimo sutartimi susijęs įgaliojimo institutas bei JAV voting trust sutartis.
3. Teleologiniu metodu bus nustatoma, kokie yra balsavimo teisės perleidimo sutarties, įgaliojimo bei voting trust sutarties tikrieji tikslai.
4. Analoginiu metodu bus siekiama pritaikyti įgaliojimo sutarties aspektus balsavimo teisės perleidimo sutarties teisiniam reguliavimui.

Darbo originalumas. Lietuvos teisinėje doktrinoje balsavimo teisės perleidimo sutartis, jos tikslai ir santykis su panašiais institutais buvo analizuojama pavieniuose moksliniuose darbuose. 2012 m. Teisės leidinyje buvo publikuotas mokslinis straipsnis „Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika“. 2015 m. buvo išleista monografija „Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai“. Pastaruosiuose moksliniuose darbuose nebuvo tiriami probleminiai šios sutarties taikymo niuansai, kylantys konfliktiniai santykiai, nedetalizuoti teisinės gynybos būdai pažeistiems ne tik sutarties šalių, bet ir kitų akcininkų ar bendrovės interesams. Šio darbo originalumas pasireiškia platesniu šios sutarties taikymo aspektų analize: be balsavimo teisės perleidimo sutarties turinio, analizuojama akcija ir iš jos kylantys santykiai, nagrinėjama balsavimo teisės perleidimo sutartis ir jos turinys, išskiriami balsavimo teisės perleidimo sutarties kylantys santykiai, susiję pažeidimai ir sutarties šalių gynimo būdai, atliekama lyginamoji balsavimo teisės perleidimo sutarties analizė su įgaliojimo ir voting trust institutais.

Šaltinių apžvalga. Šiame darbe daugiausia remiamasi L. Mikalonienės, P. Miliausko, J. Kiršienės, moksliniais darbais, publikacijomis akcininkų ir bendrovės santykių tematika, kuriuose analizuota akcininkų sutartiniai santykiai, akcininkų turtinės ir neturtinės teisės ir jų gynimo būdai. Taip pat remiamasi Lietuvos Respublikos teisės aktais, užsienio valstybių teisės aktais, publikacijomis bei mokslo darbais.

1. BALSAVIMO TEISĖS PERLEIDIMO SUTARTIS

1.1 Akcijos samprata, suteikiamų teisių prigimtis ir kylantys teisiniai santykiai

Asmuo, kuris investuoja į bendrovės įstatinį kapitalą, įgyja teisę dalyvauti bendrovės valdyme ir gauti iš bendrovės veiklos pajamas. Jam suteikiamos teisės yra patvirtinamos išduotame vertybiniame popieriuje – akcijoje. Akcijos tampa nuosavybės teisės objektu, o akcininkas turi teisę naudoti, disponuoti ir valdyti jam suteikiamas akcijas. Akcijos turinį sudaro tam tikrų teisių visuma – turtinės teisės, susijusios su investicijų grąža, ir neturtinės, suteikiančios teisę valdyti bendrovę priimant sprendimus visuotiniame akcininkų susirinkime. Vis dėlto gali kilti klausimas dėl akcijos gaunamų teisių prigimties – ar tai daiktinės ar prievolinės teisės. Balsavimo teisės perleidimo sutartimi suteikiama galimybė atskirti nuo akcijos suteikiamas neturtines teises ir jas perleisti, todėl svarbu išanalizuoti šių suteikiamų teisių prigimtį bei specifiką.

Akcijos samprata yra pateikta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.102 str. 1 d. Pagal minėtą straipsnį akcija – tai vertybinis popierius, patvirtinantis jos turėtojo (akcininko) teisę dalyvauti valdant įmonę, jeigu įstatymai nenustato ko kita, teisę gauti akcinės įmonės pelno dalį dividendais ir teisę į dalį įmonės turto, likusio po jos likvidavimo, ir kitas įstatymų nustatytas teises. Ta pati sąvoka yra pateikiama ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme (toliau – ABI). Pagal CK 1.97 str. 1 d. civilinių teisinių santykių objektu gali būti ir vertybiniai popieriai, todėl akcijos yra laikomos civilinių teisinių santykių objektu. Alan Dignan nuomone, akcija apibūdinama per tam tikrus jai būdingus bruožus, t.y. akcija apibrėžia akcininko interesą bendrovės veikloje ir kaip vienas iš nuosavybės objektų gali būti nuperkamas, parduodamas, įkeistas ar būti palikimo objektu¹. Akcijos, kaip specifinio civilinių teisinių santykių objekto, sąvoka užsienio teisės literatūroje yra apibūdinama kaip chose in action – specifinis terminas, apibūdinantis visas asmenines nuosavybės teises, kurios gali būti pasisavinamos ar įteisinamos veiksmais, o ne fiziniu šio objekto užvaldymu². Manytina, jog akcija, kaip nuosavybės teisės objektas, susideda iš turtinių bei neturtinių teisių. ABI 15 str. 1 d. apibrėžia akcininko turtines teises, t.y. teisę gauti dividendą, teisę į dalį bendrovės turto, likusio po jos likvidavimo, teisę gauti bendrovių lėšas po įstatinio kapitalo mažinimo, pirmumo

¹ DIGNAM A., LOWRY J. Company law. University of London Press, 2009, p. 103

² HOLDSWORTH S., W. The history of the treatment of „choses“ in action by common law. Harvard law review, 1920, t.33(8), p. 997

teisė gauti išleidžiamas bendrovės akcijas. ABĮ 16 str. Įtvirtintos akcininko neturtinės teisės – teisė dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime, teisė iš anksto pateikti klausimus visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, teisė gauti informaciją apie bendrovę ir teisė balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime. Balsavimo teisė yra laikoma viena iš svarbiausių akcininko turimų neturtinių teisių, nes jos pagalba akcininkas įgyvendina bendrovės valdymą. Ši teisė yra realizuojama visuotiniame akcininkų susirinkime – dalyvių forume, kuriame akcininkai išreiškia savo valią su juridiniu asmeniu susijusiais klausimais, o kartu tai yra juridinio asmens organas, priimantis svarbiausius juridinio asmens statuso ir veiklos klausimus³. Be to, balsavimo teisė yra vienintelė neturtinė akcininko teisė, kuri tiesiogiai gali daryti įtaką akcininko turimoms turtinėms teisėms, t.y. balsavimo teisė nulemia akcininko gaunamą turtinę naudą iš bendrovės veiklos. Taip pat yra išsakoma nuomonė, jog balsavimo teisė visu pirma laikoma kaip įrankis akcininko tikslams pasiekti ir ji turėtų būti siejama su akcininko interesais o ne su akcininko kaip dalyvio statusu⁴. M. Bainbridge nuomone, balsavimas priimant fundamentalius bendrovės sprendimus suteikia akcininkams balsą bendrovės santykiuose. ABTĮ 20 str. 1 d. punktuose nurodomi klausimai, kuriuos sprendžia visuotinis akcininkų susirinkimas, parodo, jog akcininkai turi didžiausią ekonominį suinteresuotumą rūpintis jų gaunama investicine grąža, todėl jie turi didžiausią interesą rinkti bendrovės vadovą ar valdybą siekiant maksimizuoti bendrovės pelningumą⁵. Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis teismas (toliau – LAT) civilinėje byloje išaiškino, jog akcininkas, balsuodamas visuotiniame akcininkų susirinkime, įgyvendina jam įstatymo suteiktą vieną iš neturtinių teisių – dalyvauja aukščiausiam juridinio asmens organui priimant sprendimus dėl juridinio asmens, kurio dalyvis jis yra, reikalų ir balsavimu siekiama tam tikrų teisinių pasekmių. Vadinasi, balsavimas visuotiniame akcininkų susirinkime yra teisiškai reikšmingas juridinio asmens dalyvio – akcininko – elgesys (veiksmas), jam įgyvendinant įstatymo suteiktą neturtinę teisę dalyvauti, sprendžiant bendrovės reikalus⁶. Apibendrinant galima teigti, jog akcija yra suprantama kaip nuosavybės teisės objektas, susidedantis iš tam tikrų teisių, kuris

³ MIKELĖNAS V.; et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.

⁴ MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 144-145.

⁵ BAINBRIDGE M. Stephen. The case for limited shareholder voting rights. University of California, Los Angeles

⁶ Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penki kontinentai“ ir UAB „Kriptonika“, 3K-3-356/2008.

įgyvendinamas įstatymo ar veiksmų pagrindu ir nėra siejamas su fiziniu daikto valdymu. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad akcija turi jai būdingus daiktinės teisės bruožus.

L. Mikalonienės teigimu akcija yra nuosavybės teisės objektas, o akcininkas, būdamas akcijų savininku, turi teisę savo nuožiūra valdyti, naudoti ir disponuoti akcijomis⁷. Europos Žmogaus teisių teismas (toliau – EŽTT) savo praktikoje yra pasakęs, jog akcija yra laikoma nuosavybės teise objektu ir jai garantuojama nuosavybės teisės apsauga⁸. Vieno autoriaus nuomone daiktinės teisės santykiams atsirasti reikalingas vienas subjektas – teisių įgijėjas, kuris įgauna tiesioginę galimybę daryti poveikį daiktui, o prievoliniams santykiams atsirasti reikalingas asmens teisinio santykio su asmeniu forma⁹. Manytina, jog pagal tradicinę poziciją, daiktiniai teisiniai santykiai atsiranda tik tarp asmens ir daikto, o kiekvienas daiktinis teisinis santykis gali būti suprantamas kaip nerealizuota prievolė, kurią sudaro vieno asmens subjektinė teisė reikalauti kito asmens susilaikyti nuo teisės pažeidimų¹⁰. Pabrėžtina, jog akcija, nors ir apibūdinama kaip nuosavybės teisės objektas pagal CK 4.38 str., tačiau tai kartu laikomas specifiniu nuosavybės teisės objektu CK 1.97 str. 1 d. pagrindu. Tokia pozicija suponuoja akcijos nuosavybės teisės įgyvendinimo ir apsaugos ypatumus – bendrovės veiklos rizika daro tiesioginę įtaką akcininko statusui ir jo daliai įstatiniame kapitale¹¹. Tai pagrindžia idėją, jog komercinių santykių kaita lėmė tradicinės nuosavybės teisės triados modifikaciją akcijų kontekste, t.y. valdyti, naudoti ir disponuoti kito į dinamiškesnę nuosavybės apibrėžimą – vietoj „turėjimo“ – „naudojimas“, vietoj „daiktinės“ nuosavybės – „finansinė“ arba „komercinė“.¹² J.Kiršienės teigimu akcijos materialinė išraiška yra tik pagalbinė funkcija, o akcija neatspindi visų daiktinių teisių, pavyzdžiui, nuosavybės teisės ir valdymo teisės nesutapimas¹³. Toks nuosavybės atskyrimas yra grindžiamas tuo, jog akcija, kaip nuosavybės vertybinis popierius, pažymi jų savininkų dalį bendrovės įstatiniame kapitale, t.y. akcininko teisę į jam priklausančią kapitalo dalį. Kapitalo vertė priklauso nuo pridėtinės vertės, todėl

⁷ MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 26

⁸ Europos žmogaus teisių teismo 2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas byloje *Shesti Mai Engineering Ood* ir kt. v. Bulgarija, nr. 17854/04

⁹ MIKELĖNAS V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002 p. 42

¹⁰ SAKAVIČIUS J. Kai kurie daiktinės ir prievolinės teisės santykio probleminiai aspektai. *Juriprudencija*, 2008, t. 5(107), p. 43.

¹¹ MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 28

¹² KIRŠIENĖ J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai. *Juriprudencija*, 2002, t. 31(23), p. 68

¹³ KIRŠIENĖ J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai. *Juriprudencija*, 2002, t. 31(23), p. 91

akcininkas, šios autorės teigimu, įgyvendina kapitalistinį nuosavybės titulą – valdymo teises ir teises į pajamų srautą¹⁴. Kitas svarbus akcijos kaip specifinio civilinio teisių objekto aspektas – jos kaip ekvivalento požymis, t.y. kaip ir pinigai, kurių ekvivalentinė vertė reikšmingesnė nei jų daiktinė vertė, toks požymis būdingas ir akcijai, nes jose yra išreiškiamas finansinis reikalavimas, o jos vertės svyravimas neužtikrina jos savininkui absoliučios valdymo teisės¹⁵. J. Kiršienės teigimu, tokios doktrininės pozicijos gali paaiškinti akcijos ne tik daiktinę, bet ir prievolinę prigimtį, t.y. akcininkas, investavęs į bendrovės įstatinį kapitalą ir atitinkamai apmokėjęs akcijas, įgyja tam tikrus turtinius reikalavimus, pavyzdžiui, teisę gauti dividendus, teisę į likviduojamos bendrovės įstatinio kapitalo dalį ir neturtinius reikalavimus, susijusius su bendrovės valdymu. Manytina, jog akcija lemia dviejų atskirų santykių atsiradimą – santykiai dėl teisių į akciją ir iš akcijos¹⁶, t.y. teisės į akciją įgyjamos kaip ir į visus daiktus, o teisės iš akcijos nustatomos remiantis įstatymu¹⁷. Taigi, galima teigti, jog akcija apibūdinama kaip specifinis nuosavybės teisės objektas, kuriam būdingas ypatingas daiktinės teisės turinys. Akcija, nors ir neatitinkanti tradicinio daiktinių teisių objekto apibrėžimo, gali būti perleidžiama visa ar atskiros ją sudarančios teisės naudojantis daiktinės teisės taisyklėmis. Pažymėtina, jog akciją sudarančios turtinės ir neturtinės teisės taip pat suponuoja atskirų, prievoliųjų santykių atsiradimą.

Akciją sudarančios turtinės ir neturtinės teisės suponuoja prievoliuosius santykius tarp akcininko ir bendrovės. Bendrovė yra laikoma visuma sutarčių ir ji negali būti nuosavybės objektu¹⁸. Kiekvienas bendrovės dalyvis investuota į bendrovės veiklą mainais už sutartinę teisę susigražinti investuotą kapitalą¹⁹. Manytina, jog akcininko ir bendrovės teisiniams santykiams būdingi pagrindiniai prievoliųjų santykių bruožai, t.y. santykiai tarp konkrečių subjektų – akcininko ir bendrovės. Akcininkas turi teises, kurios atitinka bendrovės pareigas, pavyzdžiui, teisė reikalauti ir bendrovės pareiga pateikti informaciją. Taip pat ir kitos iš akcijos kylančios teisės atitinkamai suponuoja tam tikras pareigas, pavyzdžiui, balsavimo teisė gali būti tinkamai įgyvendinama, jeigu bendrovė tinkamai praneša apie būsimus visuotinius akcininkų susirinkimus. Taip pat santykio dalyku laikyti bendrovės veiksmai, o akcininkui

¹⁴ KIRŠIENĖ J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai. Juriprudencija, 2002, t. 31(23), p. 93

¹⁵ KIRŠIENĖ J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai. Juriprudencija, 2002, t. 31(23), p. 91

¹⁶ Ibid, p. 15

¹⁷ KIRŠIENĖ J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai. Juriprudencija, 2002, t. 31(23), p. 92

¹⁸ VELASCO J. Shareholder ownership and primacy. University of Illinois Law Review, t. 2010(3), p. 899

¹⁹ Ibid, p. 18.

teisių sąrašas, ne taip kaip daiktinių teisių atžvilgiu, yra nebaigtinis.²⁰ Kitaip tariant, akcijos, kaip nuosavybės teisės objekto turinį sudaro visuma teisių, kurios yra prievolinio pobūdžio. Vienos autorės teigimu, santykiai tarp akcininko ir bendrovės pagal dalyvio statusą ir prigimtį laikytini prievoliniaisiais su tam tikrais ypatumais:

1. Pirmiausia, tokie santykiai suponuoja ypatingą prievolinę prigimtį – vienos šalies galimybė formuoti visiškai atskiro subjekto, t.y. bendrovės valią²¹. Įprastiems prievoliniams santykiams galioja šalių autonomijos ir lygiateisiškumo principai, o bendrovės vidiniuose santykiuose akcininkas (kreditorius) daro tiesioginę įtaką skolininkui (bendrovei) balsuodami visuotiniuose akcininkų susirinkimuose.
2. Antra, tokie santykiai neatitinka klasikinės prievolės apibrėžimo²². CK 6.1 str. prievolė laikytina santykiu tarp kreditoriaus ir skolininko, kuriuose kreditorius turi reikalavimo teisę, o skolininkas pareigą vykdyti prievolę. Santykio tarp akcininko ir bendrovės turinys nėra iš anksto aiškus, nesuformuojamas elgesio modelis, akcininko teisės yra abstrakčios, o kai kurių teisių įgijimas priklauso nuo atitinkamų juridinių faktų atsiradimo²³.

Iš kitos pusės negalima teigti, jog akcininkui nesuteikiamos tam tikros pareigos. Europos Bendrovių modelinio akto (toliau – Modelinis aktas) autoriai nurodo, jog akcininkas neturi tokios pačios rūpestingumo ir lojalumo pareigos bendrovei kaip valdybos nariai. Akcininkai neprivalo veikti teigiamai bendrovės interesų labai arba apskritai rūpintis bendrovės reikalais. Jei akcininkas dalyvauja visuotiniame akcininkų susirinkime, jis gali iš anksto išreikšti savo interesus, tačiau neprisiima atsakomybės bendrovei ar trečiajai šaliai. Tačiau tai nereiškia, kad akcininkas turi visišką laisvę patenkinti asmeninius interesus bendrovės ar trečiųjų šalių sąskaita²⁴. Tokia pozicija pagrindžia teiginį, jog akcininkas negali piktnaudžiauti savo turimomis teisėmis ir turi elgtis protingai balsuodamas visuotiniame akcininkų susirinkime bei priimdamas svarbiausius su bendrovės veikla susijusius sprendimus, nes L.Mikalonienės teigimu, bendrovės, kaip privataus komercinio subjekto pagrindinis tikslas pagal Lietuvos teisinį reguliavimą yra

²⁰ MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 41

²¹ MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 44

²² MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 45

²³ Ibid, p. 22.

²⁴ ANDERSEN K. P.; et al. European Model Companies Act. First edition, 2017 m., p. 248

pelno siekimas²⁵. Darytina išvada, jog akciją sudarančios turtinės ir neturtinės teisės suponuoja prievolinius santykius tarp akcininko ir bendrovės. Šiuose santykiuose bendrovė turi pareigą akcininko atžvilgiu, o akcininkas įstatymo ribose turi tam tikras reikalavimo teises bendrovės atžvilgiu, tačiau nėra visiškai laisvas veikti savo nuožiūra.

Taigi apibendrinus galima teigti, jog akcija laikytina specifiniu civilinių teisinių santykių nuosavybės objektu. Jos turinį sudaro, visų pirma, turtinės ir neturtinės teisės, kurių pagrindu akcininkas valdo bendrovę bei gauna iš jos vykdomos veiklos turtinę naudą. Daiktiniai akcijos santykiai suponuoja tai, jog akcininkai, kaip akcijų savininkai, turi galimybę laisvai disponuoti turimomis akcijomis ar iš jų kylančiomis turtinėmis ar neturtinėmis teisėmis. Prievoliniai santykiai, kylantys iš akcijos sudarančių turtinių ir neturtinių teisių, pabrėžia ne tik akcininko galimybę daryti įtaką bendrovės valdymui, bet taip pat iš bendrovės kylančias pareigas akcininko atžvilgiu, pavyzdžiui, užtikrinti iš akcijos kylančių turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimą. Akcija suprantama kaip tam tikra fikcija, kurią sudaro prievolinio pobūdžio teisės, o jos perleidžiamos daiktinės teisės taisyklėmis. Vienas iš tokių būdų – balsavimo teisės perleidimo sutartis, kurios pagrindu akcininkas perleidžia teisę balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose trečiajam asmeniui.

²⁵ MIKALONIENĖ L. Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos. Socialiniai mokslai, teisė (01 S) p. p. 98

1.2 Balsavimo teisės perleidimo sutarties tikslas, turinys ir pagrindiniai taikymo aspektai

CK 2.89 str. 1d. yra įtvirtinta balsavimo teisės perleidimo sutartis, t.y galimybė akcininkui perleisti savo turimą balsavimo ar kitą neturtinę teisę kitam asmeniui įgyvendinti visuotiniame akcininkų susirinkime pagal nustatytą tvarką ar būdą. Atsižvelgiant į lingvistinę struktūrą, doktrinoje yra išskiriami pagrindiniai tikslai siekiant sudaryti šią sutartį. P. Miliausko nuomone šios sutarties tikslai – sukurti labiau palankias sąlygas balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime bei užtikrinti efektyviausią bendrovės valdymo formą, kuri užtikrintų ne tik bendrovės, bet ir akcininkų interesus.²⁶ Autoriaus nuomone, akcininko ir bendrovės interesai gali ne visuomet sutapti – akcininkas dažniausiai siekia įgyvendinti savo privačius interesus, o bendrovės priimami sprendimai gali ne visuomet tenkinti atskirų akcininkų interesų. Vis dėlto, akcininko privačių interesų tenkinimas, autoriaus nuomone, tiesiogiai priklauso nuo bendrovės interesų tenkinimo, t.y. tinkamos veiklos vykdymo užtikrinimo. Manytina, jog balsavimo teisės perleidimo sutartimi turėtų būti tenkinami bendrovės interesai, nes balsuojant bendrovės interesais, yra ne visuomet pažeidžiami atskirų akcininkų individualūs interesai. Taip pat yra išsakyta nuomonė, jog balsavimo teisės perleidimo sutarties tikslai yra:

1. Sukurti paprastą teisinį instrumentą, kurio pagalba visi akcininkai galėtų įgyvendinti savo neturtines teises geriausiu būdu;

2. Užtikrinti ilgalaikę ir efektyvią politiką, nukreiptą į bendrovės valdymą²⁷.

Iš kitos pusės balsavimo teisės perleidimo sutartis gali būti naudojama ir kitiems tikslams. Pavyzdžiui, balsavimo teisės perleidimo sutartis gali būti priemonė vienai iš sutarties šalių įgyti vienasmenį bendrovės valdymą ir kartu paaukojant kitos šalies ekonominį interesą už atlyginimą. Tuo pagrindu, kyla klausimas dėl tikrųjų šalių ketinimų, suderintos valios ir interesų ir tokių tikslų santykio su teisiniu reguliavimu. Taigi galima daryti, išvadą, jog balsavimo teisės perleidimo sutartis, nors ir suponuoja efektyvesnį neturtinių teisių įgyvendinimą bei akcininkų ir bendrovės interesų užtikrinimą, gali būti panaudojama kitų, privačių interesų patenkinimui, kurie nebūtinai suderinami su kitų subjektų interesais.

²⁶MILIAUSKAS, P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika. Teisė, 2012 t. 83, p. 210

²⁷MILIAUSKAS, P. Akcininkų sutarčių bendrovių teisės aspektai biržinėse bendrovėse. Socialiniai mokslai, teisė, 2014 (01 S), p. 251

Šios sutarties pagrindu yra nustatyti tam tikri imperatyvūs reikalavimai, kurių šalys privalo laikytis siekdamas sudaryti sulygtą sutartį. Pirmiausia, balsavimo teisės perleidimo sutartis negali būti sudaroma ilgesniam nei 10 metų terminui. Manytina, jog šis terminas yra nustatytas akcininko, perleidusio balsavimo teisę, interesų apsaugai, nes nuosavybės teisė yra atskiriama nuo balsavimo teisės.²⁸ Kitas reikalavimas yra susijęs su sutarties įsigaliojimo momentu, t.y. sutartis pradeda galioti nuo jos duomenų (perleidžiamų akcijų skaičius, perleidimo terminas, balsavimo teisės turėjimo pagrindas, perleidžiančio balsavimo teisę akcininko ir šią teisę įgyjančio asmens duomenys) atskleidimo juridiniam asmeniui. Šis atskleidimo faktas P.Miliausko nuomone yra svarbus, nes visuotiniame akcininkų susirinkime teisę dalyvauti bei balsuoti įgauna asmuo, kuriam buvo perleista balsavimo teisė.²⁹ Netinkamas šios sutarties atskleidimas juridiniam asmeniui, pavyzdžiui balsuojant nepranešus juridiniam asmeniui apie sudarytą sutartį, gali sukelti rimtus teisinius padarinius. ABĮ 21 str. 8 d. pagrindu asmuo turi identifikuoti save ir pateikti dokumentą, patvirtinantį teisę balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime. Aiškinant šią normą manytina, jog asmuo, kuris neinformavo apie sudarytą balsavimo sutartį ir nepateikia reikalingos informacijos, laikomas neturintis pagrindo dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime ir jame balsuoti. Priimti sprendimai, neturint teisės balsuoti, gali būti pagrindas pripažinti tokius sprendimus negaliojančiais CK 2.82 str. 4 d. pagrindu, o tokio pripažinimo teisiniai padariniai gali paveikti ne tik bendrovės, bet ir kitų subjektų interesus. Kitaip tariant, tinkamas bendrovės informavimas apie sudarytą sutartį ir jo pagrindą bei kitos informacijos pateikimas yra pagrindas balsavimo teisę įgijusiam asmeniui teisėtai dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose bei juose balsuoti. Juridinis asmuo, gavęs informaciją apie balsavimo teisės perleidimo sutartį, privalo pranešti apie šių dokumentų gavimą artimiausiame visuotiniame akcininkų susirinkime. Taip pat šios sutarties pagrindu nustatomas reikalavimas bendrovei – pagal CK 2.89 str. 2 d. visos pareigos, susijusios su visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo įgyvendinimu, vykdomos balsavimo teisę įgyvendinančio asmens atžvilgiu. Svarbu pažymėti ir tai, jog akcininkas, kuris perleido balsavimo teisę ar kitą neturtinę teisę, negali jos įgyvendinti visos sutarties galiojimo laikotarpiu³⁰. Nors CK 2.89 str. nustato galimybę perleisti balsavimo teisę be kitų neturtinių akcininko teisių, į tokią situaciją turi būti atsižvelgiama kritiškai. P.Miliausko teigimu,

²⁸ MILIAUSKAS, P. Akcininkų sutarčių bendrovių teisės aspektai biržinėse bendrovėse. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2014, p. 251

²⁹ Ibid, p. 28.

³⁰ MILIAUSKAS, P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika. Teisė, 2012 t. 83, p. 209

balsavimo teisės perleidimo sutartyje nustatyta tvarka ir būdas kaip balsavimo teisė turi būti įgyvendinama, laikytinas privalomu reikalavimu³¹. Argumentas, kodėl tvarkos ir būdo balsuojant visuotiniame akcininkų susirinkime nusistatymą reikėtų laikyti būtinu yra tai, jog balsavimo teisės perleidimas sukuria „empty voting“ situaciją. „Empty voting“ yra apibūdinamas akcininko balsavimas be atitinkamo finansinio intereso bendrovėje, kurioje akcininkas balsuoja.³² Akcininkas, turėdamas ekonominį interesą, bendrovėje, kurioje jis balsuoja, jo balsavimas atitinka bendrovės interesus, o jeigu tokio ekonominio suinteresuotumo nėra, tuomet nėra su tuo susijusios rizikos ir asmuo gali balsuoti savo nuožiūra.³³ Manytina, jog balsavimas neturint ekonominio intereso bendrovės veikloje suponuoja, visų pirma, riziką netiesioginiu būdu akcininkui patirti ekonominius praradimus, todėl balsavimo tvarkos ir būdo nustatymas, nors ir neprivalomas, autoriaus nuomone, laikytinas būtinu siekiant sumažinti balsavimo teisę įgyvendinančio asmens galimybę piktnaudžiauti. Galiausiai, iš pačios teisės normos struktūros galima teigti, jog sudaroma sutartis, todėl balsavimo teisės perleidimo sutarčiai turi būti taikoma paprastos rašytinės sutarties nuostatos, numatytos CK 1.73 str.

Be imperatyvių teisės normų balsavimo teisės perleidimo sutarčiai taikyti ir tam tikri ribojimai, numatyti CK 2.88 str. Minėtoje normoje yra įtvirtinta juridinio asmens dalyvių balsavimo sutartis, kurios pagrindu juridinio asmens dalyviai sutarties pagrindu nustato galimybę bendrai balsuoti. Šis institutas skiriasi nuo balsavimo teisės perleidimo sutarties keliais aspektais.

1. Pirma, šią sutartį gali sudaryti daugiau nei vienas juridinio asmens dalyvis, o tuo tarpu balsavimo teisės perleidimo sutartimi gali būti sudaroma ir su kitais asmenimis.
2. Antra, ši sutartis gali būti neterminuota, o balsavimo teisės perleidimo sutartis nustato maksimalų 10 metų galiojimo terminą.
3. Trečia, šia sutartimi įgyvendinama kelių ar visų juridinio asmens dalyvių valia, o balsavimo teisės perleidimo sutartimi yra įgyvendinama tik vieno juridinio asmens dalyvio valia.
4. Ketvirta, juridinio asmens dalyvių balsavimo sutarčiai yra numatyti negaliojimo pagrindai.

³¹ MILIAUSKAS, P. Akcininkų sutarčių bendrovių teisės aspektai biržinėse bendrovėse. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2014, p. 247

³² ČULINOVIĆ-HERC, Edita; ZUBOVIĆ Antonija. Tackling empty voting in the EU: the shareholders' rights directive and the revised transparency directive. CYELP 11, 2015, p. 135

³³ Ibid, p. 32.

5. Penkta, balsavimo teisės perleidimo sutartimi gali būti nustatytas būdas ir tvarka kaip turi būti balsuojama, o juridinio asmens dalyvių balsavimo sutartimi draudžiama balsuoti pagal nurodymus.

Nepaisant to, jog CK 2.89 str. nėra įtvirtinti negaliojimo pagrindai šiai sutarčiai, tačiau doktrinoje yra išsakoma priešinga nuomonė. P.Miliausko teigimu, sistemiškai aiškinant CK 2.88 str., įtvirtinti akcininkų susitarimų draudimai turėtų būti taikomi ir balsavimo teisės perleidimo sutarčiai dėl kelių priežasčių³⁴. Pirma, tiek balsavimo susitarimas, tiek balsavimo teisės perleidimo sutartis yra kvalifikuojami kaip akcininkų susitarimai, kurie turi tą patį tikslą – palengvinti balsavimo teisės įgyvendinimą ir sustiprinti akcininkų poziciją valdant bendrovę. Antra, šių draudimų taikymas neleistų akcininkui netinkamai naudoti balsavimo teisės perleidimo sutartį siekiant apeiti draudimus, numatytus CK 2.88 str. Kitas ribojimas yra susijęs su naudos gavimu – autoriaus teigimu, balsavimo teisė negali būti sudaroma išimtinai dėl atlyginimo remiantis 2.88 str. įtvirtintu draudimu³⁵. Atlyginimas šiuo atveju suprantamas kaip akcininko bet kokios tiesioginės ar netiesioginės naudos gavimas³⁶. Tokia sutarties sąlyga reikštų, jog akcininkas galėtų parduoti savo turimas akcijas ir sutartį pavadinti ne balsavimo susitarimu, o balsavimo teisės perleidimo sutartimi ir tokia situacija pažeistų draudimą parduoti balsus visuotiniame akcininkų susirinkime³⁷. Galiausiai, autorius teigia, jog balsavimo teisės perleidimo sutartimi negali būti paneigiamas bendrovės valdžių padalijimo principas – balsavimo teisė negali būti perleidžiama jokiame valdymo organui ar kitam bendrovėje susiformavusiam organui³⁸. Taigi manytina, juridinio asmens dalyvių balsavimo sutartis ir balsavimo teisės perleidimo sutartis yra du skirtingi institutai, kurie turi panašius tikslus palengvinti juridinio asmens dalyvių balsavimą. Šių institutų sisteminis aiškinimas lemia, jog juridinio asmens dalyvių balsavimo sutarties negaliojimo pagrindai taikytini ir balsavimo teisės perleidimo sutarties atžvilgiu, o toks aiškinimas, autoriaus nuomone, užtikrina tinkamą abiejų institutų taikymą ir mažina tikimybę piktnaudžiauti suteikiamomis teisėmis.

Kitoms sutarties sąlygoms, autoriaus nuomone, galioja sutarties laisvės principas, įtvirtintas CK 6.156 str., kuris suteikia galimybę sutarties šalims savo nuožiūra susitarti dėl

³⁴ MILIAUSKAS, P. Akcininkų sutarčių bendrovių teisės aspektai biržinėse bendrovėse. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2014, p. 258

³⁵ MILIAUSKAS, P. Akcininkų sutarčių bendrovių teisės aspektai biržinėse bendrovėse. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2014, p. 258

³⁶ MIKELĖNAS V.; et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 196.

³⁷ Ibid, p. 35.

³⁸ Ibid, p. 35.

teisių ir pareigų. Šalys taip pat CK 2.89 str. 1 d. pagrindu gali nustatyti konkrečią tvarką ar būdą kaip balsavimo teisę įgijęs asmuo turi balsuoti, pavyzdžiui, balsuojant turi atsižvelgti į akcininko turtinius interesus, nustatyti konkrečius klausimus, kuriais balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo galės balsuoti, uždrausti balsuoti tam tikrais klausimais. Kitas aspektas, dėl kurio sutarties šalys gali susitarti, yra sutarties atlygintinumas. CK 2.89 str. nėra įtvirtinta, ar ši sutartis yra atlygintinė ar ne, todėl gali kilti klausimas, ar balsavimo teisės bei kitų neturtinių teisių perleidimas gali būti atlygintinis. Atsižvelgiant į tai, jog akcija laikoma nuosavybės civilinių teisinių santykių objektu, o akcininkas yra akcijos savininkas, akcija įstatymo ribose gali būti disponuojama, todėl gali kilti balsavimo teisės perleidimo sutarties atlygintinumo ar kompensacijos klausimas. Minėtame CK 2.89 str. nėra įtvirtintas draudimas šalims susitarti dėl atlyginimo už perleidžiamų balsavimo teisių įgyvendinimą, tačiau kaip jau buvo minėta, balsavimo teisės sutartis negali būti sudaroma išimtinai dėl atlyginimo, nes tai pažeistų CK 2.88 str. 1 d. numatytą draudimą balsuoti pagal nurodymą ar susilaikyti nuo balsavimo už atlyginimą. Tiriamojo darbo autoriaus nuomone, balsavimo teisės perleidimo sutartis galėtų būti atlygintinė. L.Mikalonienės nuomone pagrindinis akcininko kaip bonus pater familia interesus yra išsaugoti investicijas ir uždirbti iš jų³⁹, o tam gali būti reikalingos žinios bei atitinkama kompetencija siekiant bendrovės veiklos tęstinumo bei maksimalaus uždarbio. 2.88 str. 1 d. 3 p. nurodytas draudimas dėl balsavimo išimtinai dėl atlygintinumo, kai kurių autorių nuomone, yra siejamas su tiesioginiais nurodymais balsuoti tam tikru būdu už atlyginimą, o atlygis suprantamas kaip bet kokia tiesioginė nauda juridinio asmens dalyviui, o ne balsavimo teisę įgijusiam asmeniui⁴⁰. Atsižvelgiant į tai, tiriamojo darbo autoriaus nuomone, sutarties šalis, t.y. asmuo įgijęs balsavimo teisę, galėtų susitarti ne tik dėl išlaidų, kurias patyrė vykdydamas sutartį, bet ir dėl atlyginimo už vykdomas paslaugas. Tai galėtų pasireikšti, pavyzdžiui, kai balsavimo teisę įgijęs asmuo turi patirties su bendrovės valdymu, veiklos organizavimu ir tai atlieka profesionaliai, todėl sutarties šalys gali susitarti, jog už tokių žinių ir patirties pritaikymą balsuojant visuotiniame akcininkų susirinkime bus atlyginama už suteikiamas žinias. Tokiu atveju akcininkas tampa pasyviu investuotoju ir palieka spręsti pačius svarbiausius su bendrovės veikla susijusius klausimus balsavimo teisę įgyvendinančiam asmeniui. Manytina, jog pati balsavimo teisės perleidimo sutartis galėtų būti atlygintinė, jeigu

³⁹ MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 50.

⁴⁰ MIKELĖNAS V.; et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.p. 196

toks atlyginimas yra skirtas teisės įgijėjui, kaip kompetentingam ar profesionaliam bendrovės valdytojui, nes, tiriamojo darbo autoriaus nuomone, šios sutarties pagrindu yra įgyvendinamas bendrovės valdymas, kuris reikalauja atitinkamų žinių, todėl protinga manyti, jog balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo, įgyvendindamas tokias suteikiamas teises gali susitarti dėl tam tikro atlyginimo už suteikiamas paslaugas. Atitinkamai, balsavimo teisę perleidęs asmuo negali prašyti atlyginimo už suteikiamą balsavimo teisę dėl minėto sisteminio 2.88 str. 1 d. 3 p. aiškinimo ir dėl to, jog toks atlyginimas gali prieštarauti šios sutarties tikslams. Be to, toks atlyginimas gali suponuoti papildomų subjektų interesų tenkinimą, kurie yra už šios sutarties ribų. Galiausiai, CK 6.217 str. 5 d. pagrindu šalys turi galimybę sulygti pagrindus, kuomet sutartis gali būti vienašališkai nutraukiama.

Balsavimo teisės perleidimo sutartimi sukeliama tam tikri teisiniai padariniai:

- Pirmiausia, akcininkas, perleidęs balsavimo teisę, praranda galimybę pasinaudoti kitomis akcijos suteikiamomis teisėmis, t.y. teisė inicijuoti ar dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, teisė pateikti papildomus klausimus visuotinio akcininkų susirinkimo dienotvarkėje, teisė reikalauti slapto balsavimo, teisė reikalauti dividendų paskirstymo prieš finansinių metų pabaigą, teisė atšaukti visą stebėtojų tarybą arba pavienius jos narius nesibaigus stebėtojų tarybos kadencijai, teisė prašyti teismo skirti ar pakeisti bendrovės likvidatorių, teisė sušaukti visuotinius akcininkų susirinkimus dėl bendrovės reorganizavimo.
- Antra, pagal 2.89 str. 2 d. visos pareigos, susijusios su visuotinio akcininkų susirinkimo organizavimu ir sušaukimu, vykdomos balsavimo teisę įgijusio asmens atžvilgiu. Pastebėtina, jog balsavimo teisės perleidimo sutartis gali sukelti ir kitokio pobūdžio teisinius padarinius, kurie gali turėti lemiamą įtaką tolimesniam bendrovės valdymui.

Balsavimo teisės perleidimo sutartis gali būti pagrindas atsirasti vienai iš kontrolės įgijimo būdų – koncentracijai. Pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo (toliau – KĮ) 3 str. 5 d. 2 p. koncentracija apibūdinama kaip kontrolės įgijimas, kai tas pats fizinis asmuo ar tie patys fiziniai asmenys, kurie turi vieno ar daugiau ūkio subjektų kontrolę, arba ūkio subjektas ar keletas ūkio subjektų, veikdami susitarimo pagrindu, kartu steigia naują ūkio subjektą (išskyrus atvejus, kai toks naujas ūkio subjektas neatlieka autonomiško ūkio subjekto funkcijų) arba įgauna kito ūkio subjekto kontrolę įsigydami įmonę ar jos dalį, visą ūkio subjekto turtą ar turto dalį, akcijas ar kitus vertybinius popierius, balsavimo teises, sudarydami

sutartis ar kitu būdu. Svarbus aspektas yra tai, jog kontrolę įgyjantis asmuo yra kito juridinio asmens subjektas, t.y. kontrolė įgyjama konkurento, kuris toje pačioje atitinkamoje rinkoje susiduria arba gali susidurti su tarpusavio konkurencija. Kontrolė pagal KĮ 3 str. 9 d. suvokiama kaip visokios iš Lietuvos Respublikos ar kitos valstybės įstatymų ar sandorių atsirandančios teisės, suteikiančios juridiniam ar fiziniam asmeniui galimybę daryti lemiamą įtaką ūkio subjekto veiklai, įskaitant:

1) nuosavybės teisę į visą ar dalį ūkio subjekto turto arba teisę naudoti visą ar dalį ūkio subjekto turto;

2) kitas teises, kurios leidžia daryti lemiamą įtaką ūkio subjekto organų sprendimams ar personalo sudėčiai.

Kitaip tariant, strateginiai sprendimai yra suprantami kaip svarbiausi bendrovės veiklą orientuojantys sprendiniai, pavyzdžiui, valdymo organų rinkimas ar įmonės restruktūrizavimo sprendimo priėmimas. Svarbu pabrėžti, jog kontrolė nebūtinai reiškia, jog balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo turi daugiau nei 50 % turimų balsų. Vienoje Europos Komisijos byloje buvo pripažinta, jog ūkio subjektas turėjo lemiamą įtaką, turėdamas 19 % balsų, nes likusieji balsai priklausė investiciniam bankui, kurio sutikimo dėl svarbių komercinių sprendimų nereikėjo⁴¹. Atsižvelgiant į galimus kontrolės įgijimo būdus, balsavimo teisės perleidimo sutartis gali būti vienas tokių būdų, kai asmuo, įgijęs balsavimo teises, įgauna teisę priimti pačius svarbiausius sprendimus arba trukdyti priimti strateginius sprendimus ir tokiu būdu įgyjama bendrovės kontrolė. Tai galėtų pasireikšti, pavyzdžiui, asmuo, kuriam perleidžiama balsavimo teisė, veikia kito susitarimo pagrindu arba turi akcijų kitoje įmonėje ir balsuodamas vetuoja priimamus sprendimus, išrenka kitus valdymo organo narius, priima sprendimą pertvarkyti, reorganizuoti bendrovę, išrenka vadovus ar kitus valdymo organo narius.

Gali nutikti ir tai, jog balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo veikia kitos bendrovės interesais, įgyja bendrovės, kurioje jam suteikiama balsavimo teisė, kontrolę ir siekia sujungti abi įmones arba įsteigti visiškai naują įmonę. Darbo autoriaus nuomone, svarbiausias aspektas yra lemiamos kontrolės įgijimas, kurios pagrindu balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo gali priimti sprendimus ar susilaikyti nuo balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime ir tokiu būdu daryti įtaką bendrovės veiklos tikslams ar strateginių sprendimų įgyvendinimui. Tokios situacijos neabejotinai neatitinka balsavimo teisės perleidimo sutarčiai išskiriamų tikslų ir gali paveikti visus akcininkų interesus, ypač įgyvendinant savo kaip bendrovės savininko valdymo

⁴¹ Europos Komisijos 1992 m. rugsėjo 25 d. susijungimo byla Nr. IV/M.258 – CCIE / GTE

teisę ir gaunant investicinę grąžą, nes balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo gali daryti tiesioginę įtaką kitų akcininkų dividendų išmokėjimui didinant įstatinį kapitalą, pavyzdžiui, ABĮ 60 str. 4 d. pagrindu dividendų išmokėjimas yra proporcingai mažinamas nuo neapmokėtų akcijų ir praleisto apmokėjimo termino. Darytina išvada, jog balsavimo teisės perleidimo sutarties pagrindu siekis tenkinti privačius interesus gali sukurti atitinkamus teisinius padarinius, t.y. koncentraciją – vieną iš būdų įgyti bendrovės kontrolę ir daryti lemiamą įtaką jos vykdomai veiklai ir akcininkų gaunamai investicinei grąžai. Vis dėlto, balsavimo teisės perleidimo sutartis nėra vienintelis būdas, kuriuo akcininkas gali pavesti kitam asmeniui balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime. Akcininkas tai gali padaryti pasitelkdamas įgaliojimą, kuris savo funkcine prasme yra panašus į balsavimo teisės perleidimo sutartį, tačiau turi tam tikrus esminius skirtumus:

Pirmiausia, balsavimo teisės perleidimo sutartimi akcininkas gali nustatyti, koku būdu bei tvarka asmuo turės įgyvendinti jam suteiktą balsavimo teisę. Nors įgaliojimo atveju įprastai yra apibrėžiama, kokias įgaliotojo teises ar pareigas įgaliotinis turi įgyvendinti įgaliotinis⁴², tačiau įgaliojimas taip pat gali ir neapibrėžti tokių įgaliotojo teisių ir pareigų įgyvendinimo būdo. Pagal CK 2.137 str. 2 d. neapibrėžus įgaliotinio teisių, įgaliotinis privalo atlikti visus veiksmus, kurie yra būtini įgaliotojo turtui ar turtiniams interesams apsaugoti. LAT savo praktikoje pažymėjo, jog įgaliojime gali būti nepilnai nurodytos įgalinimo apimtys, bet atstovas, veikdamas pagal įgaliojimą, negali pažeisti įstatyme numatytų apribojimų, o kilus neaiškumui dėl įgalinimo apimčių, turi su atstovaujamoju tas aplinkybes patikslinti⁴³. Manytina, jog CK nustato įgaliotojo ir įgaliotinio tarpusavio santykių modelį, kuris grindžiamas lojalumo bei pasitikėjimo pareigomis⁴⁴. Tuo tarpu balsavimo teisės perleidimo sutartis neapibrėžia kieno interesais privalo veikti balsavimo teisę įgijęs asmuo, tačiau autoriaus nuomone, balsavimo teisę įgijusiam asmeniui nėra suteikiama absoliuti laisvė veikti savo nuožiūra. Atsižvelgiant į tai, jog balsavimo teisės perleidimo sutartimi perleidžiama viena pagrindinių akcininko valdymo teisių, balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo turėtų atsižvelgti į bendrovės bei akcininkų interesus priimdamas sprendimus visuotiniame akcininkų susirinkime. Autoriaus nuomone, balsavimo teisės perleidimo sutarčiai turėtų būti taikomi

⁴² MIKELĖNAS V.; et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p.162

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 7 d. nutartis c.b. J. Raščiauskas v. K. Kuoras, 3K-3-14/2002

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis c. b. V. Savickas v. J. Sriubaitė ir kt., 3K-3-353/2002

lojalumo ir fiduciarinių pareigų standartai, nes akcininkas patiki bendrovės valdymą kitam asmeniui, o tokio valdymo įgyvendinimas daro tiesioginę įtaką turtinėms akcininko teisėms. Taikomos fiduciarinės ir lojalumo pareigos padėtų išvengti ne tik sutarties šalių tarpusavio interesų konflikto, bet taip pat interesų konflikto su bendrove ir kitais akcininkais. Taigi, įgaliojimo teisiniame reguliavime nėra apibrėžtas įgaliotojo pasirinkimas nustatyti kokiu būdu ar tvarka įgaliotinis privalo atstovauti pastarąjį santykiuose prieš trečiuosius asmenis, tuo tarpu balsavimo teisės perleidimo sutartimi akcininkui suteikiama galimybė apibrėžti, kokiu konkrečiu būdu asmuo turės įgyvendinti minėtą teisę. Absoliuti laisvė balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime yra, autoriaus nuomone, nesuderinama su balsavimo teisės perleidimo sutarčiai keliamais tikslais, nes tokiu pagrindu gali atsirasti konfliktiniai santykiai tarp akcininkų bei bendrovės.

Kitas skiriamasis bruožas tarp balsavimo teisės perleidimo sutarties ir įgaliojimo yra momentas nuo kada šios sutartys įgyja teisinę galią. Pagal minėtą CK 2.89 str. 2 d. balsavimo teisės perleidimo sutartis pradeda galioti nuo jos turinio atskleidimo juridiniam asmeniui, o įgaliojimas įsigalioja nuo jo sudarymo momento, kuomet yra įgaliotinio sutikimas. Be to, balsavimo teisės perleidimo sutartis negali galioti ilgiau nei 10 metų, o tuo tarpu įgaliojimas neturi maksimalaus galiojimo termino, tačiau yra nustatytas minimalus 1 metų galiojimo terminas, jeigu terminas apskritai įgaliojime yra neapibrėžtas.

Ne ką mažesnę reikšmę turintis skirtumas yra tai, kokias teises pasekmes sukelia įgaliojimas bei balsavimo teisės perleidimo sutartis. Įgaliojimo atveju, įgaliotinis turi veikti tokia apimtimi, kokia yra apibrėžta pačiame įgaliojime arba nesant apibrėžtų teisių ir pareigų – veikti taip, jog būtų maksimaliai užtikrinti įgaliotojo turininiai interesai ir apsaugotas įgaliotojo turtas. Darbo autoriaus nuomone, įgaliojimas laikytinas kaip laikinas įgaliotinio interesų įgyvendinimo būdas, tam tikrų pavienių veiksmų atlikimas, o balsavimo teisės perleidimo sutartis siejama su labiau ilgalaikių akcininko interesų įgyvendinimu, todėl minėtoji sutartis sukelia teisiškai reikšmingus padarinius – perleidžiamos neturtinės akcininko teisės ir balsuojama ne akcininko, o balsavimo teisę įgijusio asmens vardu. Pagal tradicinę doktrininę poziciją, akcininko teises sudaro vadinamoji teisių triada, t.y. teisė dalyvauti valdant bendrovę, teisė gauti pelno dalį ir teisė į likviduojamos bendrovės grynojo turto dalį.⁴⁵ Balsavimo teisės perleidimo sutarties atveju akcininkas perleidžia jam suteiktas balsavimo teises, kitas neturtines teises ir sutarties galiojimo laikotarpiu negali įgyvendinti šių teisių. Kitaip tariant,

⁴⁵ MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 54

akcininkas perleidžia vieną iš jo turimų teisių paketų – teisę valdyti bendrovę. L.Timmerman nuomone, kita dalis akcininko teisių yra skirstoma į pagalbines, t.y. tos, kurios padeda įgyvendinti pagrindines akcininko teises⁴⁶. Šios pagalbines akcininko teises yra apibrėžtos ABĮ 16 str., kurios autoriaus nuomone, svarbios įgyvendinat balsavimo teisę:

- a) dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime;
- b) iš anksto pateikti bendrovei klausimų, susijusių su visuotinių akcininkų susirinkimų darbotvarkės klausimais;
- c) pagal akcijų suteikiamas teises balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose;
- d) gauti ABĮ 18 str. nurodytą informaciją, susijusią su bendrovės veikla. Nors ši akcininko teisė nėra laikoma viena svarbiausių, tačiau jos reikšmė yra akivaizdi. L.Mikalonienės teigimu teisė į informaciją padeda akcininkui racionaliai įgyvendinti kitas jo turimas teises, spręsti investicinius sprendimus, priimti sprendimus dėl bendrovės veiklos kontrolės⁴⁷. Jos reikšmė taip svarbi ir balsavimo teisę įgyvendinančiam asmeniui, nes siekiant priimti sprendimus visuotiniame akcininkų susirinkime nepažeidžiant bendrovės interesų, svarbu turėti visą reikiamą informaciją minėtiems sprendimams priimti.

Šių teisių visuma leidžia asmeniui, kuris įgyvendina balsavimo teisę, tinkamai įgyvendinti šią teisę ir priimti pagrįstus sprendimus visuotiniame akcininkų susirinkime. Kitaip tariant, balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo turi būti tinkamai informuotas apie būsimus visuotinius akcininkų susirinkimus, gauti visą tinkamą informaciją apie bendrovės veiklą ar būsimus susirinkimų darbotvarkės sprendžiamus klausimus. Būtent balsavimo teisė, teisė dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime, teisė iš anksto užduoti klausimus dėl akcininkų susirinkimo dienotvarkės klausimų ir teisė gauti informaciją yra laikomos pačiomis svarbiausiomis, o šių teisių užtikrinimas garantuoja akcininko arba kito asmens, įgyvendinančio šias teises, tinkamą dalyvavimą bendrovės valdyme. Pastebėtina, jog akcininkas šios sutarties pagrindu perleidžia du svarbius jo turimų teisių blokus – valdymo ir pagalbines teises. Kitaip tariant, akcininkas lieka akcijos savininku ir turtinių teisių turėtoju, tačiau realų bendrovės valdymą perleidžia kitam asmeniui, todėl gali kilti klausimas dėl jo turimų ir perleidžiamų akcijų santykio. Akcininkas, perleisdamas balsavimo ir kitas neturtines

⁴⁶ TIMMERMAN L., DORMAN A. Rights of minority shareholders. XVI'th Congress of the international Academy of Comparative Law Brisbane, 2002 m., p. 536

⁴⁷ MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija. Teisinės problemos, 2011 t. 1(71), p. 152.

teisės, nepraranda visų jo valdymo teisių, t.y. kai kurioms teisėms, pavyzdžiui, teisė atlikti juridinio asmens tyrimą tenka akcininkui, kuris turi ne mažiau 1/10 įstatinio kapitalo dalį. Manytina, jog akcininkas nepraranda visiškos bendrovės kontrolės, tačiau balsavimo teisė gali daryti tiesioginę įtaką turtiniams akcininko interesams. Taigi, balsavimo teisės perdavimo atveju akcininkas perleidžia savo turimą balsavimo teisę bei kitas neturtines teises, o balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo įgyja teisę balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ir tai daro ne akcininko, o savo vardu. Įgaliojimo atveju įgaliotinis veikia išimtinai įgaliotojo vardu ir interesais, jam nurodomi konkretūs sprendimai ar veiksmai, kuriuos turi vykdyti ir jam nėra perleidžiamos nei balsavimo, nei kitos neturtinės teisės – įgaliotinis įgyvendina įgaliotojo valią įgaliojimo apimtyje.

Pagaliau, balsavimo teisės perdavimo sutartis ir įgaliojimas skiriasi savo sudarymo ir pasibaigimo pagrindais. Įgaliojimas yra vienašalis sandoris, kurio pagrindu reikalingas tik vienos šalies valia, t.y. įgaliotojo, o su įgaliojimu susijusios teisės ir pareigos paveikia įgaliotinį jam sutikus su įgaliojimu, o be CK 2.147 str. numatytų pasibaigimo pagrindų įgaliojimas gali būti bet kada nutraukiamas įgaliotojo ar atsisakytas įgaliotinio. Balsavimo teisės perdavimo sutarties atveju neužtenka vienos šalies valios, o būtina suderinta sutarties šalių valia, t.y. turi būti sudaroma sutartis. Todėl balsavimo teisės perdavimo sutarties santykių pasibaigimui galima, visų pirma, taikyti sutartyje sulygtą terminą, kuris negali būti didesnis nei 10 metų. Kitas pagrindas šių teisinių santykių pasibaigimui – minėtas CK 6.217 str. kuomet sutartis gali būti nutraukiama dėl esminio jos pažeidimo. Taip pat atsižvelgiant į bendruosius prievolės pasibaigimo pagrindus, balsavimo teisės perdavimo sutartis gali pasibaigti CK 6.125 str. pagrindu šalims susitarus, CK 6.128 str. 2 d. pagrindu kreditoriui, t.y. akcininkui mirus.

Taigi, įgaliojimo atveju santykių pasibaigimui užtenka vienos iš šalių valios, o balsavimo teisės perdavimo sutarties atveju turi būti vertinamas, visų pirma, sutartyje apibrėžto termino pasibaigimu, antra- vienašaliu sutarties nutraukimu dėl esminio sutarties pažeidimo. Toks santykių pasibaigimo pagrindas, palyginus su įgaliojimu, sukuria papildomą esminio pažeidimo įrodinėjimą ir apsunkina akcininko galimybę nutraukti tokius santykius ir galimai siekti teisių gynimo būdo.

Taigi apibendrinant galima teigti, jog balsavimo teisės perdavimo sutartis – unikalus teisinis instrumentas, kuris leidžia atskirti balsavimo teisę nuo akcijos ir perleisti ją kitiems asmenims. Sutarties tikslai suponuoja, jog šios sutarties pagrindu siekiama ne tik sukurti efektyvesnę balsavimo mechanizmą bendrovėje, tačiau užtikrinti, visų pirma, bendrovės interesus, kurie daro tiesioginę įtaką akcininkų turtinių interesų tenkinimui. Kiti tikslai, kuriais

siekama apeiti teisinius reikalavimus ar tenkinti išimtinai privačius interesus, nesusijusius su bendrovės vykdoma veikla, laikytini teisiškai nepateisinamais. Šios sutarties pagrindu yra nustatyti imperatyvūs reikalavimai, tačiau sutarties šalys taip pat gali susitarti, koku būdu ir tvarka sutartis bus vykdoma ir, darbo autoriaus nuomone, sulygti tam tikros formos atlyginimą už laikiną bendrovės valdymą balsavimo teisę įgijusiam asmeniui. Tuo pagrindu analizuojant balsavimo teisės perleidimo sutartį, itin svarbu ištirti, kas yra laikoma šios sutarties pažeidimu ar piktnaudžiavimu ir kokius teisės gynbos būdus nukentėjusiosios šalys gali naudoti siekiant apginti savo pažeistus interesus.

1.3 Sutarties pažeidimai ir interesų gynybos būdai

Analizuojant balsavimo teisės perleidimo sutartį, gali kilti klausimas dėl sutarties pažeidimo ir piktnaudžiavimo suteikiama balsavimo teise. Kaip jau buvo minėta šios sutarties pagrindu akcininkas gali nustatyti, koku būdu ir tvarka jo perleidžiama balsavimo teisė bus įgyvendinama. Tačiau suteikiant visišką laisvę balsavimo teisę įgyvendinančiam asmeniui veikti savo nuožiūra gali sukelti tam tikrų interesų konfliktų tarp jo ir akcininko, perleidusio balsavimo teisę, bei bendrovės. Tokie konfliktai gali atsirasti dėl to, jog akcininkas lieka turtinės naudos gavėjas ir visuotiniame akcininkų susirinkime priimami sprendimai dėl, pavyzdžiui, dividendų išmokėjimo, įstatinio kapitalo didinimo, akcijų vertės didinimo ar restruktūrizavimo, balsavimo teisės įgyvendinančio asmens tiesiogiai nepaveiks, t.y. atsiranda galimybė balsavimo teisę įgyvendinančiam asmeniui siekti asmeninių interesų tenkinimo. Todėl yra svarbu išanalizuoti, kokie sutarties šalių interesai yra ginami, koks balsavimas būtų laikomas piktnaudžiavimu ar sutarties pažeidimu ir kokios teisinės priemonės gali apginti šalių interesus.

Visų pirma, svarbu išanalizuoti, kokie balsavimo teisės perleidimo sutarties šalių interesai yra ginami. Kaip jau minėta, akcininkas, kaip bendrovės savininkas, turi du pagrindinius interesus – apsaugoti savo investicijas ir iš jų uždirbti. Taip pat akcininkai yra tie subjektai, kurie patiria didžiausią investicinę riziką. Be to, akcininkai, kurie turi teisę į dividendų išmokėjimą, yra tinkamiausi subjektai spręsti svarbiausius su bendrove susijusius klausimus, nes šių sprendimų padariniai tiesiogiai juos paveiks⁴⁸. Autorių nuomone, nenustačius, koku būdu ar tvarka turi būti įgyvendinama balsavimo teisė, asmeniui, kuriam buvo perleista balsavimo teisė, tenka pareigos, įtvirtintos CK ketvirtosios knygos XIV skyriuje⁴⁹. Šiame skyriuje yra reglamentuojami kito asmens turto administravimo santykiai, o turto administratoriui tenkančios pareigos yra nurodytos 4.242 bei 4.243 str. Šios pareigos nurodo, jog turto administratorius privalo vykdyti prievoles apdairiai, sąžiningai ir tik naudos gavėjo interesais ir jam draudžiama naudoti suteikiamas teises asmeniniams ar trečiųjų asmenų poreikiams tenkinti. P. Miliausko teigimu, CK 2.89 str. nėra įtvirtinta, jog minėto skyriaus

⁴⁸ G. Ferrarini.; et al. Report of the High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids in the European Union. Oxford University Press, 2004, p. 21

⁴⁹ MIKELĖNAS V.; et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. p. 115

normos taikytinos mutatis mutandis balsavimo teisės perleidimo sutarčiai⁵⁰. Taip pat nėra pasakyta, ar šių normų taikymas nukreiptas visos akcijos ar perleistos balsavimo teisės atžvilgiu. Autoriaus nuomone, akcija, kaip visuma, suteikia visą turtinę naudą, o ne atskiros ją sudarančios teisės, todėl turto administravimas turėtų būti taikytinas visos akcijos atžvilgiu. Manytina, jog tokių pareigų priskyrimas balsavimo teisę įgyvendinančiam asmeniui reiškia pareigą balsavimo teisę įgyvendinančiam asmeniui elgtis rūpestingai ir atidžiai naudojantis suteikiamomis teisėmis ir siekti geriausių turtinių interesų balsavimo teisę perleidusio asmens atžvilgiu. Taip pat tokių pareigų įtvirtinimas asmeniui, kuris įgyvendina balsavimo teisę, gali būti paaiškinamas akcininko, perleidusio balsavimo teisę, ir bendrovės interesų apsaugos įtvirtinimu. Šių interesų apsauga yra kildinama iš vienos labiau pripažintų bendrovės socialinės paskirties teorijų, t.y. sutartinė nuosavybės vertės didinimo teorija. Jos pagrindu bendrovė yra suprantama kaip teisinė fikcija bei susitarimų visuma, veikianti sutartiniu pagrindu⁵¹. Dalyviams sudarius steigimo sutartį bei bendrovės įstatus, bendrovei yra nustatoma jos veiklos kryptis bei tikslai. Šia teorija yra pagrindžiama idėja, jog valstybės reguliavimas turėtų būti minimalus, o pirmenybė teikiama dispozityviam teisiniui reguliavimui. Šios teorijos pagrindu yra paaiškinama, kodėl bendrovių teisė pirmiausiai turėtų apsaugoti būtent akcininkų interesus⁵². Taip pat svarbi akcininkų nuosavybės vertės didinimo koncepcija, kurios pagrindu akcininkai yra laikomi vieni iš labiausiai suinteresuotų bendrovės subjektų, nes jie, kaip savininkai, yra padarę investicinę įnašą, su kuriuo siejama didžiausia rizika, ir yra labiausiai suinteresuoti maksimalaus bendrovės pelno siekimu. Bendrovės trumpalaikės perspektyvos pateisinamos maksimalaus pelno siekimu, o tai suponuoja, jog bendrovės tikslas yra akcininkų nuosavybės didinimas, todėl akcininkų interesai laikomi prioritetiniais⁵³. Taip pat doktrinoje yra išsakoma nuomonė, jog privataus juridinio asmens dalyvio tikslas yra tenkinti privatų interesą, kuris dažniausiai pasireiškia pelno siekimu, o juridinis asmuo, nors ir turi tenkinti kitų subjektų interesus veikdamas vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, yra steigiamas tam tikriems interesams patenkinti ir tai jo pagrindinė ir vienintelė priedermė⁵⁴. Pastebėtina, jog LAT savo praktikoje yra pabrėžęs, jog bendrovės akcininkai (t.

⁵⁰MILIAUSKAS, P. Akcininkų sutarčių bendrovių teisės aspektai biržinėse bendrovėse. Socialiniai mokslai, teisė, 2014 (01 S), p. 263.

⁵¹FARRAR, J. H., et al. Farrar's Company Law. Third edition. Butterworth, 1991, p. 318.

⁵²EASTERBROOK, F.; FISCHER, D. The Economic Structure of Corporate Law. US: Harvard University Press, 1991, psl. 37.

⁵³MIKALONIENĖ, L. Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), p. 94.

⁵⁴MIKELĖNAS V.; et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 72.

y. juridinio asmens dalyviai), priimdami sprendimus, privalo veikti bendrovės naudai, užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų protingi; taip pat bendrovės akcininkai turi pareigą elgtis taip, kad dėl jų veikimo ar neveikimo bendrovė nesukeltų žalos tretiesiems asmenims⁵⁵. Taigi galima teigti, jog akcininkų priimami sprendimai neturi pažeisti bendrovės ir trečiųjų asmenų interesų. Darytina išvada, jog yra akcentuojama akcininkų ir bendrovės interesų apsauga, tačiau teigiančių, jog turi būti prioretizuojami ne tik akcininkų interesai, bet ir kitų grupių subjektų interesai atsižvelgiant į bendruosius teisės principus arba į ilgalaikės nuosavybės didinimo perspektyvas⁵⁶. Taip pat, CK numato atvejus, kuomet juridinio asmens dalyviai gali pasinaudoti priverstiniu akcijų pardavimu, įtvirtintu CK 2.123 str. ir siekti priverstinai parduoti turimas akcijas. Kitu atveju CK įtvirtina galimybę perleisti balsavimo teisę jos savininkui, jeigu juridinio asmens dalyvis ar asmuo naudojasi balsavimo teise pažeisdamas juridinio asmens tikslus ir pagrįstai tikėtina, kad ateityje toks elgesys nepasikeis. Atsižvelgiant į doktrinoje esančias pozicijas, galima teigti, jog balsavimas visuotiniame akcininkų susirinkime svarbus ne tik akcininko, perleidusio balsavimo teisę, interesams įgyvendinti, bet ir kitiems juridinio asmens dalyviams. Taip pat doktrininis pagrindas galima daryti išvadą, jog akcininkų ir bendrovės interesų apsauga laikytina prioritetine, todėl asmuo, įgijęs balsavimo teisę, ją įgyvendinti turi, visų pirma, nepiktnaudžiaudamas suteikiamomis teisėmis bendrovės atžvilgiu. Priimdamas sprendimus balsavimo teisę įgijęs asmuo gali ir pažeisti ir perleidusio akcininko asmeninius interesus, kurie dažniausiai pasireiškia per maksimalaus pelno siekimą ir investicijų apsaugą. Taigi, būtina pusiausvyra tarp šių subjektų ginamų interesų.

Santykiai, kylantys iš balsavimo teisės perleidimo sutarties, yra sutartiniai, todėl jos pažeidimai ar netinkamas vykdymas turėtų būti aiškinamas per bendruosius sutarties aiškinimo principus. CK 6.217 str., nurodo galimybę vienašališkai nutraukti sutartį, jeigu sutarties šalis nevykdo ar netinkamai vykdo sutartį ir toks pažeidimas yra esminis. Teismų praktikoje ši norma yra aiškinama remiantis tuo, ar sutarties pagrindu ar įstatymo pagrindu buvo nustatytas esminis sutarties pažeidimas, ar toks nutraukimas suderinamas su bendraisiais protingumo sąžiningumo be teisingumo principais⁵⁷. Esminis sutarties pažeidimas, autoriaus nuomone,

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismao Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-19/2012

⁵⁶ United Nations Conference on Trade and Development. Guidance on Good Practices in Corporate Governance Disclosure. United Nations: New York, Geneva, 2006, p. 7.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismao Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-244/2013.

turėtų būti siejamas su pačiu sutarties vykdymu, t.y. ar balsavimo teisė buvo įgyvendinta taip, jog akcininkas, perleidęs šią balsavimo teisę, nepatyrė mažesnės investicijų grąžos ar nebuvo pažeisti bendrovės tikslai, pavyzdžiui, be pagrindo pradėta likvidavimo procedūra, tvirtinami bendrovei iš esmės nuostolingi sandoriai, mažinamas įstatinis kapitalas, vetuojami sprendimai visuotiniame akcininkų susirinkime. Tokią poziciją patvirtina sisteminis CK aiškinimas, jog balsavimo teisės perleidimo sutartis gali būti nutraukiama ne tik bendraisiais pagrindais, bet taip pasinaudojus 2.122 str. balsavimo teisės priverstiniu perleidimo institutu, jeigu balsavimo teisė yra įgyvendinama prieštaraujant juridinio asmens tikslams, ir negalima pagrįstai manyti, kad veiksmai ateityje pasikeis⁵⁸. Be to, CK 2.89 str. taip pat nustato galimybę akcininkui nustatyti, koku būdu ar tvarka balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo turės balsuoti, todėl šios sutarties nutraukimą dėl sutarties nevykdymo ar netinkamo vykdymo dėl esminio pažeidimo galima taip pat sieti būtent su balsavimu, prieštaraujančiu nustatyta tvarkai ir būdai. Taigi, galima teigti, jog balsavimo teisės perleidimo sutarties nutraukimo pagrindai, kaip vienas iš teisių gynimo būdų, turi būti aiškinami pagal CK 6.217 str. taisyklės, kurios sieja sutarties nutraukimą su sutarties nevykdymu, netinkamu vykdymu.

Be prievolinio teisių gynimo būdo, akcininko interesų apsauga, L.Mikalonienės nuomone, gali būti suprantama dvejopai⁵⁹. Įstatymų leidėjas yra numatęs bendruosius akcininko teisių gynbos būdus. Jie yra apibrėžti CK 1.138 str., kuris numato bendruosius civilinių teisių gynbos būdus. Šie teisių gynbos būdai geriausiai apgina subjekto interesus tuomet, kai civilinių teisinių santykių subjektui yra padaroma tiesioginė žala, kuri pasireiškia tam tikrų nuostolių išraiška. CK 1.138 str. 1 d. 6 p. įtvirtina tai, jog teismas, neviršydamas sutektos kompetencijos, gali išieškoti iš pažeidusio teisę asmens padarytą turtinę ar neturtinę žalą (nuostolius), o įstatymų arba sutarties numatytais atvejais – netesybas (baudą, delspinigius). Turtinė žala yra suprantama kaip nukentėjusiojo turtinio ar kitokio intereso pažeidimai, kuriais padaroma neigiamas poveikis turtinei asmens padėčiai, o ji gali pasireikšti esamų turtinių vertybių sunaikinimu, jų vertės sumažinimu ar tam tikrų vertybių negavimu, t.y. netiesioginiai nuostoliai, pasireiškiantys negautu pelnu⁶⁰. Tuo pagrindu balsavimo teisės perleidimo sutartis gali būti vienas iš būdų, kuriuo balsavimo teisę perleidęs asmuo gali patirti

⁵⁸ MILIAUSKAS, P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika. Teisė, 2012 t. 83, p. 250

⁵⁹ MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija. Teisinės problemos, 2011 t. 1(71), p. 68

⁶⁰ MIKELĖNAS V., et. al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 341

tokio pobūdžio netiesioginius nuostolius – akcininko gaunamas pelnas priklauso nuo išmokamų dividendų, o jų dydis labiausiai priklauso nuo to, kokie sprendimai yra priimami visuotiniame akcininkų susirinkime. Pavyzdžiui, sprendimas didinti įstatinį kapitalą ar jį mažinti, sprendimas tvirtinti tam tikrus sandorius, kurie gali būti nuostolingi bendrovei. Kitaip tariant, akcininko turtiniai interesai priklauso nuo to, kaip yra įgyvendinama balsavimo teisė, o pareiga įrodyti atsiradusius netiesioginius nuostolius tenka akcininkui. Tokių nuostolių dydį įrodyti, darbo autoriaus nuomone, yra sudėtinga atsižvelgiant į tai, jog teisė gauti pelną dividendų forma nėra garantuojama, o jos gaunama nauda nėra stabili, t.y. atsižvelgiant į rinkos sąlygas, bendrovės vykdomą veiklą tokia nauda gali svyruoti. Toks gynybos priemonės taikymas gali ne visuomet padėti apginti akcininko interesus, nes jo interesų pažeidimas gali pasireikšti per netiesioginius veiksmus kaip, pavyzdžiui, įstatinio kapitalo mažinimas, kuris gali daryti įtaką išmokamų dividendų dydžiui ar pačių akcijų vertei. Tokiu atveju akcininkui tenka sudėtinga įrodinėjimo našta dėl priežastinio ryšio. Tiek CK, tiek ABĮ nustato specialiuosius akcininko teisių gynimo būdus. Šiais teisių gynimo būdais, A.Cahn nuomone, gali pasinaudoti tik toks asmuo, kuris turi akcininko statusą. Doktrinoje yra nuomonė, jog akcininko statusas siejamas su jo turimomis akcijomis, kurios akcininkui suteikia teises bei pareigas ir yra esminis akcininko statuso elementas⁶¹. Kitaip tariant, akcininkas kaip įmonės savininkas, yra juridinio asmens dalyvis, jeigu jis turi visumą teisių, kurias suteikia akcijos. Kitos teorijos teigimu, akcininkai yra likutiniai ieškovai bendrovės pajamų kontekste, nes akcininko pajamos atspindi bendrovės ekonominę gerovę ir balsavimo teisė susijusi ne su akcininko statusu, o jo investiciniais interesais⁶². Toki teiginį pagrindžia pati balsavimo teisės perleidimo sutartis – jos pagrindu perleidžiamos balsavimo ir kitos neturtinės teisės nepaneigia akcininko statuso, nes balsavimo teisė yra priemonė akcininko turtinių interesų patenkinimui, o jos perleidimas trečiajam asmeniui yra vienas iš sutarties laisvės principo įgyvendinimo pavyzdžių, todėl akcininkas šios sutarties kontekste gali naudotis specialiaisiais jo teisių gynimo būdais. Specialieji akcininko teisių gynimo būdai balsavimo teisės perleidimo sutarties kontekste gali būti išskiriami tokie:

1. Bendrovės organų sprendimų pripažinimas negaliojančiais pagal CK 2.82 str. 4 d.

Šis teisių gynimo būdas yra laikomas kolektyviniu, nes juo ginamas ne tik

⁶¹ CAHN, A; DONALD, D.C. *Comperative company law: text and cases on the laws governing corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambrigde University Press, 2010 m., p. 469

⁶² CAHN, A; DONALD, D.C. *Comperative company law: text and cases on the laws governing corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambrigde University Press, 2010 m., p. 470

akcininko, bet ir kitų bendrovės dalyvių ir pačios bendrovės interesas⁶³. Doktrinoje yra laikomasi nuomonės, jog bendrovės organo, t.y. visuotinio akcininko susirinkimo sprendimai yra akcininkų visumos valinis, sąmoningas ir įstatymų reikalavimus atitinkantis veiksmas, nes priešingu atveju tokie sprendimai neatitiktų bendrovės tikrosios valios⁶⁴. Toks specifinė valios išraiška, autorės teigimu, yra kvalifikuojamas kaip juridinis faktas, kurio atžvilgiu taikomi specialūs gynybos būdai⁶⁵. Šis akcininko teisių gynybos būdas, visų pirma, CK 1.138 str. 2 p. pagrindu yra naudojamas siekiant atstatyti buvusią iki pažeidimo padėtį – pašalinami teisės pažeidimai ir atstatomos pažeistos vertybės. Taip pat akcininkui, norinčiam pripažinti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimą negaliojančių, turi remtis vienu iš keturių pagrindų, įtirtintų CK 2.84 str. 2 d., t.y. prieštaravimas imperatyvioms normoms, įstatams ar protingumo ir sąžiningumo principams. Doktrinoje taip pat išskiriami tam tikri šios teisės gynimo būdo taikymo aspektai⁶⁶. Pirma, visuotiniame akcininkų susirinkime priimami sprendimai turi įtakos ne vienam, o visiems jos dalyviams, todėl tokių sprendimų pripažinimas negaliojančiais padarytų įtaką didesniai ratui subjektų – dinamiški, daugiasluoksniai ir tęstiniai civiliniai santykiai, kurie būtų pripažinti negaliojančiais, tikėtinai sukeltų neigiamus padarinius civilinei apyvartai. Antra – formalūs pažeidimai nebus pripažįstami kaip pagrindas naikinti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimą remiantis civilinės apyvartos stabilumo pagrindu, būtina nustatyti esminius procedūrinius sprendimus, kurie iš esmės turi visuotinio akcininko susirinkimo tikrosios valios defektų⁶⁷. Trečia – CK 2.82 str. 4 d. ir ABĮ 19 str. 10 d. pagrindais nustatytas baigtinis sąrašas asmenų, kurie gali kreiptis dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo panaikinimo t.y. akcininkai, kreditoriai ir pati bendrovė. Toks asmenų ribotas ratas įpareigoja atsižvelgti į tai, ar tokio sprendimo pripažinimas negaliojančiu nepažeis likusiųjų asmenų interesų ir ar tokio ieškinio pareiškimas nereikš ieškinio pareiškusio asmens piktnaudžiavimo teise. Ketvirta – neužtenka konstatuoti akcininko subjektinė teisės pažeidimo, o

⁶³ MIKALONIENĖ L. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas. Teisė, 2012 m., p. 89

⁶⁴ Ibid, p. 62.

⁶⁵ MIKALONIENĖ, L. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas. Teisė, 2012, p. 89-90

⁶⁶ MIKALONIENĖ, L. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas. Teisė, 2012, p. 93

⁶⁷ MIKALONIENĖ, L. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas. Teisė, 2012, p. 94

kartu turi būti nurodomi įstatyme numatyti neigiami padariniai. Penkta – įtvirtintas 30 d. ieškinio senaties terminas pareikšti tokio pobūdžio ieškinį. Be to, teismų praktikoje yra išsakyta nuomonė, jog šis institutas taikomas tik išimtiniais atvejais, kuomet kitoks teisių gynimo būdas nepadėtų tinkamai apginti pažeistų teisių⁶⁸. Ir šio instituto taikymas neturėtų būti naudojamas apginti pavienio akcininko, kuris pareiškia tokį ieškinį, interesus, o sprendžiant dėl mažumos ar daugumo akcininkų interesų pažeidimą – atsižvelgiama ir protingumo ir sąžiningumo principus⁶⁹. Balsavimo teisės perleidimo sutarties kontekste šis teisės gynimo būdas gali būti sudėtingai realizuojamas dėl esminio balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime pažeidimo konstatavimo, kolektyvinio intereso gynimo ir teisinių padarinių, kurie gali daryti įtaką ne tik visuotinio akcininkų susirinkimo priimamo sprendimui, bet ir kitiems susijusiems santykiams. Būtina atsižvelgti į tai, ar šio instituto taikymas darytis neigiamą įtaką kitiems civiliniams santykiams, kurie susiję su priimtu sprendimu visuotiniame akcininkų susirinkime ir ar toks teisių gynimo būdas proporcingas teisės pažeidimui.

2. Priverstinis akcijų pardavimas pagal CK 2.115 str. Šis teisės institutais asmenys, kurie išvardinti CK 2.115 str., gali reikalauti teismo priverstinai parduoti akcijas remiantis pastarojo instituto nuostatomis, jeigu tokie veiksmai prieštarauja juridinio asmens tikslams ir nėra pagrindo tikėtis, jog tik elgesys ateityje pasikeis. Yra išskiriami keli šio instituto tikslai, kurie tiriamojo autoriaus nuomone, svarbūs balsavimo teisės perleidimo sutarties šalių intereso gynimo kontekste. Pirmiausia, 2008 m. birželio 25 d. Europos Komisija pateikto pasiūlymo Europos Tarybai dėl Europos privačių bendrovių statuto 10 p. nurodė, jog siekiant apsaugoti Europos privačios bendrovės veiklą, tiek akcininkų laisvę, minėtos bendrovės turėtų galėti kreiptis į teismą, kad pašalintų akcininkus, smarkiai kenkiančius jos interesams, o privačios bendrovės akcininkai, kurių interesai smarkiai nukentėjo dėl specifinių įvykių, turėtų turėti teisę pasitraukti iš privačios bendrovės⁷⁰. Manytina, jog vienas iš šio instituto tikslų – išsaugoti bendrovės veiklą ir užtikrinti akcininko ir

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-650/2003.

⁶⁹ MIKALONIENĖ, L. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas. Teisė, 2012, p. 94

⁷⁰ Neatsižvelgiant į tai, jog šis pasiūlymas buvo skirtas Europos privačių bendrovių reglamentavimui, kuris 2014 m. gegužės 21 d. neteko galios, tokia nuostata, autoriaus nuomone, doktrinine prasme gali būti taikytina balsavimo teisės perleidimo sutarties kontekste, kuomet akcininkas siekia apginti ne tik savo asmeninius, bet taip pat ir bendrovės interesus.

bendrovės interesus. Antra, Lietuvos Respublikos apeliacinis teismas (toliau – LapT) civilinėje byloje pažymėjo, jog priverstinis akcijų pardavimas skirtas tam, kad, visų pirma būtų išsprendžiamas akcininkų konfliktas, o antra, jog būtų galima teismo sprendimu pakeisti juridinio asmens dalyvius, kurių veiksmai rodo, kad jų tikrasis tikslas yra kitas, o ne privačių interesų per juridinį asmenį tenkinimas⁷¹. Autoriaus nuomone, akcentuojama ne tik apsauginė šio instituto funkcija, bet taip pat siekis išsaugoti susiklosčiusių santykių stabilumą. Šis teisių gynimo institutas, autoriaus nuomone, laikytinas svarbiu balavimo teisės perleidimo sutarties kontekste dėl kelių priežasčių. Pirma, kitų autorių nuomone, priverstinis akcijų pardavimas laikoma priemone realiam juridinio asmens veiklos tikslų įgyvendinimui užtikrinti. Jis leidžia teismo sprendimu pakeisti juridinio asmens dalyvius, kurių veiksmai rodo, kad tikrasis jų tikslas yra kitas, o ne privačių interesų per juridinį asmenį tenkinimas⁷². Svarbūs šių institutų taikymo aspektas – pagrįstas tikėjimas, jog tiks elgesys ateityje nepasikeis, kuris suponuoja, kad tokie veiksmai turi būti atliekami ne vieną, o bent keletą kartų arba turi būti labai reikšmingi įvertinant juridinio asmens veiklą⁷³. Taip pat pabrėžtina, jog akcininkas, nors ir neturi jokių papildomų pareigų bendrovės atžvilgiu be pilno akcijų apmokėjimo, akcininkui, kaip ir bet kurio kito civilinių teisinių santykių subjektui, taikomi CK 1.5 str. numatyti bendrieji veiklos principai. Tokių pareigų pažeidimai, vienu autorių nuomone, gali pasireikšti dvejais būdais. Pirmiausia, juridinio asmens dalyvis nepriima arba vengia priimti sprendimus, būtinus tinkamai juridinio asmens veiklai užtikrinti – šiuo pagrindu būtina įrodyti negalėjimą išspręsti kilusio ginčo kitu būdu. Antra, juridinio asmens dalyvis naudojasi juridinio asmens turtu, taip pat juridinio asmens dalyvio teisėmis asmeninei ar trečiųjų asmenų naudai. Abejais atvejais negali būti laikomi veiksmai, neatitinkantys juridinio asmens tikslų, jeigu tokiems veiksmais pritarė visi likusieji juridinio asmens dalyviai⁷⁴. Taip pat svarbu pažymėti, jog juridinio asmens dalyvis, t.y. akcininkas, kurio akcijos turėtų būti priverstinai parduodamos, negali kreiptis į teismą dėl savo parduodamų akcijų ar dėl akcijų, kurios sudaro kontroliuojančią dalį, todėl balsavimo teisę perleidęs

⁷¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2002 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A–226

⁷² MIKELĖNAS V.; et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 139

⁷³ Ibid, p. 71.

⁷⁴ Ibid, p. 71.

asmuo negali reikalauti priverstinai parduoti akcijas dėl to, jog balsavimo teisę įgyvendinantis asmuo netinkamai veikia juridinio asmens atžvilgiu. Tokia teisę turi kiti bendrovės akcininkai. Taigi manytina, jog šis teisės institutas pabrėžia akcininkų ir bendrovės interesų apsaugą ir draudžia teisės pažeidėjui, t.y. akcininkui ar balsavimo teisę įgyvendinančiam asmeniui elgtis taip, jog būtų pažeisti juridinio asmens tikslai ar kitų akcininkų interesai. Tokiu teisės gynimo būdu gali naudotis tik kiti akcininkai, o ne tas akcininkas, kurio akcijos norima parduoti.

3. Balsavimo teisės perleidimas. CK 2.122 str. 1 d. įtvirtina, jog 2.116 str. nurodyti asmenys turi teisę kreiptis į teismą reikalaudami, kad balsavimo teisė būtų gražinta akcijų (dalių, pajų) savininkui, jeigu balsavimo teisė yra perleista kitam asmeniui, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens tikslams, ir negalima pagrįstai manyti, kad veiksmai ateityje pasikeis. CK 2.122 str. 3 nurodoma, jog balsavimo teisės perleidimo institutui taikytinos mutatis mutandis normos skirtos priverstiniam akcijų pardavimui, tačiau, autoriaus nuomone, akcininkas, kuris perleido balsavimo teisę balsavimo teisės perleidimo sutartimi, turi turėti galimybę reikalauti gražinti jo perleista balsavimo teisę, nes priverstinis akcijų pardavimas sukelia skirtingus teisinius padarinius nei balsavimo teisės gražinimas, t.y. priverstinai pardavus akcijas, akcininkas netenka savo kaip bendrovės dalyvio statuso, o perleidus balsavimo teisę, akcininkas išlaiko savo kaip dalyvio statusą, todėl dėl netinkamo balsavimo teisės įgyvendinimo akcininkas galėtų reikalauti ją gražinti.

Taigi apibendrinant galima teigti, jog balsavimo teisės perleidimo sutartimi asmuo, kuriam perleista balsavimo teisė, turi ja naudotis nepažeisdamas perleidusio teisės akcininko, kitų akcininkų ar bendrovės interesų. Pagrindiniai balsavimo teisės perleidimo sutarties pažeidimai, autoriaus nuomone, turėtų būti siejami, visų pirma, su akcininkų ir bendrovės interesų pažeidimu, t.y. naudojimas balsavimo teise tokiu būdu, kuriuo sukeliama neigiami turiniai ar kitokie padariniai balsavimo teisę perleidusiam akcininkui, kitiems juridinio asmens dalyviams bei bendrovei. Akcininkas ar kitas juridinio asmens dalyvis turi ne vieną teisinį instrumentą, kuriuo gali pasinaudoti siekdamas apginti savo pažeistas teises. Visų pirma, akcininkas, kuris perleido savo balsavimo teisę, gali naudotis prievoliniu teisių gynimo būdu – sutarties nutraukimu, tačiau būtina atsižvelgti, kokius nutraukimo pagrindus šalys sulaugo sutartyje, o jeigu sutartyje tokių pagrindų nėra - įrodyti esminį sutarties pažeidimą, kurį, autoriaus nuomone, būtina sieti su akcininkų ir bendrovės interesų pažeidimu. Taip akcininkas

gali naudotis kitais, specialiaisiais teisių gynimo būdais atsižvelgiant į tai, kokio masto buvo padarytas pažeidimas, kieno interesai buvo pažeisti ir kokių teisinių padarinių siekia nukentėjusioji šalis, tačiau ne visais specialiaisiais teisių gynimo būdais gali pasinaudoti akcininkas, kurio balsavimo teisė yra įgyvendinama kito asmens. Be tiesioginių teisės pažeidimų, kurie gali atsirasti dėl netinkamo balsavimo teisės įgyvendinimo, praktikoje taip pat gali atsirasti situacija, kuomet ne tik akcininkas, bet ir kiti bendrovės dalyviai praranda galimybę valdyti bendrovę ir priimti svarbiausius veiklos sprendimus. Viena tokių situacijų – koncentracijos atsiradimas, kurios pagrindu bendrovės akcininkai praranda galimybę daryti lemiamą įtaką bendrovės valdyme ir galimai patiria turtinius praradimus.

2. LYGINAMOJI ANALIZĖ: UŽSIENIO VALSTYBĖS PRAKTIKA

2.1 Voting trust sutarties teisinis reguliavimas Jungtinėse Amerikos Valstijose

Analizuojant balsavimo teisės perleidimo sutarti su ja susijusius probleminius aspektus, svarbu skirti dėmesį į užsienio valstybės teisinį reguliavimą. Būtent JAV teisiniame reguliavime įtvirtintas voting trust yra vienas iš labiausiai giminingų teisės institutų balsavimo teisės perleidimo sutarčiai, nes jos pagrindu akcininkas įgyvendina savo teisę perleisti trečiajam asmeniui savo turimą balsavimo teisę. Voting trust institutas nėra tapatus Nors savo esme akcininkas lieka akcijų savininkas, tačiau turinio prasme tai skirtingi būdai kaip ta balsavimo teisė yra įgyvendinama. Voting trust institutas, t.y. jo turinys, pagrindiniai taikymo apsektai, susiję probleminiai aspektai ir jų sprendimų būdai gali būti pagrindas, kuriuo remiantis pateikiami balsavimo teisės perleidimo sutarties problemų sprendimų būdai.

Voting trust yra apibūdinama kaip sutartis, kurios pagrindu vienas ar keli akcininkai suteikia patikėtiniui teisę balsuoti arba kitaip veikti akcininko ar akcinkų vardu. Kito autoriaus nuomone voting trust yra apibūdinamas kaip neatšaukiamas įgaliojimas tam tikram laikotarpiui, kurio pagrindu patikėtinis balsuoja tarsi kaip savininkais, o ne kaip atstovas.⁷⁵ Sutartyje gali būti nustatytos sąlygos kaip sutartis turi būti vykdoma ir kartu patikėtiniui yra perkeliama akcijos. Doktrinoje yra išsakyta ne viena nuomonė, koks yra voting trust sutarties tikslas. M. Wormser teigimu voting trust sutartis gali padėti užtikrinti bendrovės valdymą per vieningos valdybos politikos įvedimą, išorinių konfliktų administravimą ar tinkamo reorganizavimo planavimą.⁷⁶ J. W. Giles teigimu voting trust sutartis taip pat gali padėti akcininkams išsaugoti bendrovės turimą kontrolę, užtikrinti mažumos akcinkų atstovavimą⁷⁷. Galima teigti, jog voting trust sutartis, kaip ir balsavimo teisės perleidimo sutartis, suteikia galimybę geriau išnaudoti turimą balsavimo teisę, palengvinti balsavimo procesą bei įgyti didesnę balsavimo galią bendrovės valdyme.

Voting trust sutartis įsigalioja nuo tos dienos, kuomet akcijos yra registruojamos patikėtinio vardu, o jos galiojimo terminas dažniausiai negali būti ilgesnis nei 10 metų, išskyrus

⁷⁵ WOLOSZYN J., John. A Practical Guide to Voting Trusts. University of Baltimore Law Review, 1975, t. 4(2), p. 246.

⁷⁶ WORMSER M. The Legality of ocrporate Voting Trusts and Pooling Agreements. Columbia Law Review, 1918, t.18(2), p. 123.

⁷⁷ GILES W. J. Is the Voting Trust Agreement a "Dangerous Instrumentality"? Catholic University Law Review, 1953, t. 3(2), p. 87.

atvejus, kuomet ši sutartis yra pratęsiama ne ilgesniam nei 10 metų terminui⁷⁸. Akivaizdu, jog balsavimo teisės perleidimo sutarties ir voting trust sutarties atveju yra nustatytas panašus galiojimo terminas, tačiau voting trust atveju šis terminas gali būti atnaujinamas ne ilgesniam kaip 10 metų terminu. Darbo autoriaus nuomone, nustatytas 10 metų terminas labiausiai užtikrina akcininko interesus ir apsaugo nuo galimo balsavimo teisės įgyvendinančio asmens piktnaudžiavimo. Be to, yra ir kitų reikalavimų, kurių privalu laikytis norint sudaryti voting trust sutartį:

1. Daugumoje valstijų voting trust sutartis turi būti sudaroma raštu siekiant laikytis apgaulės prevencijos normų, pagal kurias sutartys, neįvykdomos per vienerius metus, turi būti sudaromos raštu.⁷⁹ Panašus teisinis reguliavimas yra balsavimo teisės perleidimo sutarties atveju, nes pagal CK 2.89 str. struktūrą yra akcentuojama, jog yra sudaroma sutartis, todėl būtina laikytis paprastosios rašytinės formos reikalavimo pagal CK 1.73 str.
2. Antra, dauguma valstijų įstatymų reikalauja, kad voting trust sutarties kopija arba dublikatas būtų pateiktas bendrovei. Pavyzdžiui, 2017 m. Maryland kodekso nuostata reikalauja, kad įvykdyta kopija būtų deponuojama korporacijoje pagrindiniame biure.⁸⁰ Šio reikalavimo tikslas yra suteikti akcininkams, ypač tiems, kurie nedalyvauja, galimybę patikrinti voting trust sutartį, susipažinti su jos turiniu. Giminingas reguliavimas yra ir balsavimo teisės perleidimo sutarties atveju kuomet sutartis įsigalioja nuo jos paskelbimo juridiniam asmeniui. Tikėtina, kad toks abiejų teisės institutų reguliavimas skirtas kitų akcininkų interesų apsaugai užtikrinti tokiu būdu, jog informuoti akcininkai gali keisti savo elgią, sudaryti atskiras balsavimo sutartis norėdami išvengti per didelės kontrolės koncentracijos
3. Taip pat daugumoje valstijų voting trust atveju patikėtinis visada turi išduoti akcijų sertifikatą. Sertifikato turėtojas tuomet išrenka grupę patikėtinių, kurie balsuoja jiems perleistomis akcijomis. Savo esme sertifikatai pabrėžia voting trust susitarimo pagrindines nuostatas. Pavyzdžiui, kada balsavimo pasitikėjimo sertifikatas buvo

⁷⁸ Article 7.30 of the Model Business Corporation Act and its commentary. American Bar Association. Model business corporation act annotated: official text with official comments. Chicago: American Bar Association, 2005.

⁷⁹ Tai yra tam tikri sutartiniai reikalavimai, kurių pagrindu tam tikros sutartys įgyja teisinę galią sudarius jas raštu, pavyzdžiui, sutartys dėl nekilnojamo turto ar sutartys, kurios neįvykdomos per vienerius metus. Toks teisinis reguliavimas yra įtvirtintas visose JAV valstijose. Panašus teisinis reguliavimas yra įtvirtintas Lietuvos CK 1.73 str.

⁸⁰ Maryland Code Corporations and Associations 2-510 (2017)

išduotas pagal sertifikato turėtojo teises; kad balsavimo teisę turintis patikėtinis turi teisę balsuoti visais pagrindiniais klausimais; patikėtinis turi teisę naudotis visomis akcijų turėtojo teisėmis, išskyrus tuos atvejus, kai susitarime aiškiai numatyta kitaip; kad sertifikato turėtojas turi teisę gauti visus balsavimo patikėtinio gautus dividendus dėl patikėtos akcijos; kad sertifikatas gali būti disponuojamas; kad voting trust susitarimas baigiasi sutartyje nustatyto termino suėjimo diena.⁸¹ Taip pat sertifikatai yra laikomi kaip tam tikra garantija, kuri gali būti parduodama kaip atskiras vertybinis popierius reguliuojamoje rinkoje⁸². Tiek balsavimo teisės perleidimo sutarties, tiek voting trust sutarties pagrindu akcininkas, perleidęs balsavimo teisę, išlaiko savo teisę į gaunamus dividendus ir kitas išmokas, tačiau voting trust sutarties atveju akcininkas perleidžia visą akciją ir sutarties numatytais atvejais lieka ekonominės naudos gavėju. Sertifikato turėjimas garantuoja ne tik gaunamą ekonominę naudą, bet taip pat pasitraukimą iš voting trust sutartinių. Šiuo atveju voting trust sutartis, skirtingai nei balsavimo teisės perleidimo sutartis, garantuoja akcininkui lengvesnį būdą nutraukti sutartinius santykius ir kompensuoti savo turėtas akcijas.

Analizuojant kitų voting trust sutarties teisėtumą, šiuo klausimu teismų praktika ne visada buvo vienareikšmiška. Iki pat 1925 m., kuomet buvo priimtas Bendrasis Korporacijų įstatymas, JAV nebuvo teismų sprendimų, kurių pagrindu voting trust susitarimai buvo pripažinti teisėtais bendrosios teisės sistemoje. Kai kuriuose ankstyvuose teismų sprendimuose argumentuojant prieš voting trust sutarties teisėtumą buvo išsakoma nuomonė, jog bendrovės akcininkas, atsižvelgdamas į kitų akcininkų interesus, įpareigojamas naudotis jam suteikiamomis teisėmis taip, jog būtų užtikrinti bendrieji akcininkų interesai, bendrovės gerovė, tinkamas visų bendrovės organų valdymas su mažiausia noru siekti savanaudiškų tikslų. Akcininkui yra suteikiama galimybė nedalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ar atsisakant balsuoti, tačiau jam draudžiama atsisakyti jam suteikiamos teisės ir su ja susijusias pareigas⁸³. Kitas išsakomas kritikos aspektas susijęs su bendrąją JAV teisinės sistemos doktrinine pozicija – balsavimo teisės ir nuosavybės teisių atskyrimas nėra galimas be įgaliojimo, nes patikėtinis, neturintis jokių turtinių interesų su bendrove, gali veikti stabdydamas bendrovės veiklą ar apgaulės būdu⁸⁴. Galiausiai, kaip ir balsavimo teisės perleidimo sutarties atveju, akcininkas

⁸¹ WOLOSZYN J.. A Practical Guide to Voting Trusts. University of Baltimore Law Review, 1975, t. 4(2), p. 250

⁸² BECHT M.; et al. Corporate law and governance. Handbook of Law and Economics, 2007, p. 835

⁸³ Bostwick v. Chapman, (1890) 60 Conn. 553. Luthy v. Ream, (1915) 270 Ill. 170.

⁸⁴ MILLER W. R. Voting trusts. Maurer School of Law: Indiana university, 1929, t. 4(9), p. 601.

turi turčinį interesą valdyti bendrovę ir balsavimo teisės perleidimas trečiajam asmeniui gali reikšti, jog teisių įgijėjas neturės tokio paties intereso siekti bendrovės veiklos sėkmės⁸⁵. Išsakytai kritikai doktrina taip pat pateikia galimus teigiamus šios sutarties taikymo atvejus.

Pirmiausia, voting trust sutartis yra įrankis, kurio pagalba gali būti išsprendžiama problema, susijusi su plačiai paskirstytu kapitalu, t.y. kuomet bendrovę sudaro keli akcininkai, neturintys lemiamos kontrolės bendrovės veikloje, ir bendrovės vykdomoje veikloje pokyčiai yra reti⁸⁶. Kitaip tariant, akcininkai suakumuluoja savo turimas akcijas ir su jomis susietas balsavimo teises siekiant bendrovėje turėti galią ne tik spręsti svarbiausius visuotiniame akcininkų susirinkime sprendžiamus klausimus, bet ir keisti bendrovės veiklos tikslus, sprendimų priėmimo tvarką, jeigu tokie pokyčiai, pavyzdžiui, gali padidinti bendrovės generuojamą pelną ar pritraukti didesnę investavimą į įstatinio kapitalo didinimą. Tokia pozicija patvirtina tai, jog, kaip ir balsavimo teisės perleidimo atveju, bendrovės valdymas turėtų būti suteikiamas nešališkiems, objektyviems subjektams, kurie užtikrintų geriausią bendrovės valdymą. Antra, voting trust sutartis gali būti naudojama kaip kreditorių ir pačios bendrovės interesų apsaugos priemonė – voting trust sutartimi bendrovei, kuri yra susidursi su finansiniais sunkumais, kreditoriai gali suteikti papildomų lėšų siekiant išvengti bendrovės nemokumo, o mainais už suteikiamas lėšas kreditoriams, kaip užstatas, suteikiama dalis kontrolės bendrovės valdyme⁸⁷. Tokiu būdu užtikrinami visų akcininkų ir bendrovės interesai, nes užtikrinamas bendrovės veiklos ilgaamžiškumas ir investicinės grąžą akcininkams, o kreditoriai išvengia bendrovės bankroto, likvidavimo, kurie reikštų ne visišką jų reikalavimų patenkinimą. Galiausiai R. W. Miller teigimu, didelėse bendrovėse kreditorių interesas investuoti į bendrovę yra tik tuomet, kai yra užtikrinamas bendrovės veiklos tęstinumas, paremtas patvirtinta tinkamos bendrovės veiklos politika, o didelėse bendrovėse tai pasiekti gali ne pavieniai akcininkai balsuodami visuotiniame akcininkų susirinkime, bet kompetentingi patikėtiniai⁸⁸. Taigi, voting trust sutartis kaip ir balsavimo teisės perleidimo sutartis turi savo funkcinę reikšmę. Voting trust sutartis gali padėti užtikrinti ne tik akcininkų ir bendrovės interesus, bet taip pat padėti bendrovėms su finansiniais sunkumais pratęsti savo vykdomą veiklą.

⁸⁵ MILLER W. R. Voting trusts. Maurer School of Law: Indiana university, 1929, t. 4(9), p. 603

⁸⁶ BALDWIN, E. Simeon. Voting-Trusts. Yale law school, 1891, t. 1(1), p. 1

⁸⁷ MILLER W. R. Voting trusts. Maurer School of Law: Indiana university, 1929, t. 4(9), p. 604

⁸⁸ Ibid, p. 86.

Kitas svarbus aspektas kalbant apie voting trust susitarimą yra jos teisėtumo prielaidos. Ilgą laiką teismai į voting trust susitarimus žiūrėjo skeptiškai ir laikė juos kaip būdą nesąžiningai ar per apgaulę įgyti bendrovės valdymą, o jų teisėtumą siejo su sutartyje nurodytu teisėtu tikslu.⁸⁹ Vėlesnėje doktrinoje atsirado argumentų už voting trust sutarties teisėtumą doktrinoje ir teismų praktikoje. Mokslininkų tarpe yra laikomasi nuomonės, jog voting trust sutarties teisėtumas priklauso nuo to, dėl kokio tikslo buvo sudaryta voting trust sutartis ir ar šios sutarties vykdymas nesukelia piktnaudžiavimo turimomis teisėmis prieš bendrovės nebalsuojančius akcininkus, kreditorius.⁹⁰ Taip pat teismų praktikoje sprendžiant, ar voting trust sutartis gali būti laikoma teisėta, yra atsižvelgiama į kelis aspektus. Pirma – ar pati sutartis yra suderinama su akcininkų interesais, antra – ar voting trust sutartis yra pagrindas vykdyti aiškius ir nustatytus nurodymus ar vidaus politiką, trečia – jeigu jurisdikcijoje akcininkų balsavimo susitarimas yra teisėtas, voting trust sutartis, kaip įrankis vykdyti tokius susitarimus, yra laikomas teisėta⁹¹. Vėlesnėje teismų praktikoje, pavyzdžiui byloje *Warehime v. Warehime*, Pensilvanijos valstijos Aukščiausiasis teismas nurodė, jog patikėtinio veiksams vertinti neužtenka sąžiningumo, kurio pagrindu siekė naudoti bendrovei ar akcininkams – būtinas absoliutaus lojalumo standartas, kuris draudžia patikėtinui imtis bet kokių papildomų ir sutartyje neaptartų veiksmų, galinčių sustiprinti jo įtaką bendrovės valdyme⁹². Kitas aspektas, kuriuo grindžiama voting trust sutarties institutas, yra tai, jog fiduciarinių pareigų taikymas neapsiriboja patikėtinio – šios pareigos taikytinos ir kontroliuojantiems akcininkams ir net kartais mažumos akcininkams, kurie turi veto teises sprendžiant tam tikrus klausimus⁹³. Manytina, jog tokių fiduciarinių pareigų priskyrimas akcininkams yra grindžiamas draudimu piktnaudžiauti turimomis teisėmis ir apsaugoti akcininkų ir bendrovės interesus. R. W. Miller teigimu, voting trust sutartis būtų pripažįstama teisėta, jeigu ji susideda iš tokio pobūdžio sąlygų:

1. Sutartyje įtvirtintas tikslas turi atspindėti visų akcininkų ir bendrovės interesų naudą siekimą
2. Patikėtinis turėtų būti išrenkamas iš bendrovės akcininkų tarpo
3. Nustatoma galimybė pakeisti ar išrinkti naują patikėtinį

⁸⁹SMITH G., WILLIAMS A. C. *Business Organizations: Cases, Problems, and Case Studies*. Wolters Kluwer Law & Business in New York, 2012, p 542.

⁹⁰WOLOSZYN J., J. A Practical Guide to Voting Trusts. *University of Baltimore Law Review*, 1975, t. 4(2), p. 248

⁹¹MILLER W. R. *Voting trusts*. Maurer School of Law: Indiana university, 1929, t. 4(9), p . 604

⁹²Ibid, p. 88.

⁹³THOMPSON, R. B.; EDELMAN, P. H. *Corporate Voting*. *Vanderbilt Law Review*, 2009, Nr. 62, p. 161

4. Sutartyje turėtų būti nustatomas abipusės naudos gavimas, o ne abipusių pažadų suteikimas
5. Susitarimas turėtų būti prieinamas bet kuriam akcininkui, kuris norėtų prie jos prisijungti
6. Sutarties trukmė turėti būti protinga⁹⁴

Taigi galima matyti, jog balsavimo teisės perleidimo sutartis ir voting trust institutai yra panašūs, t.y. nustatomi formalūs įsigaliojimo pagrindai, apibrėžtas galiojimo terminas bei reikalavimas atskleisti sutarties sudarymo faktą prieš bendrovę, tačiau voting trust sutarties atžvilgiu doktrina ir teismų praktika labiau išplėtotą - akcentuojama akcininkų ir bendrovės interesų apsauga, nustatomos lojalumo ir sąžiningumo pareigos patikėtiniui bei draudimas piktnaudžiauti suteikiamomis teisėmis ar apgaulės būdu siekti asmeninių interesų tenkinimo. Atsižvelgiant į šių institutų panašumus, yra tam tikri skirtumai, į kuriuos būtina atkreipti dėmesį.

Pirmiausia, voting trust sutartimi yra perleidžiama ne tik akcininko balsavimo teisė, bet ir pati akcija, o tuo tarpu balsavimo teisės perleidimo sutartimi gali būti perleidžiama tik balsavimo ar kita neturtinė teisė. Toks šių institutų skirtumas manytina yra grindžiamas doktrina, kurios pagrindu balsavimo teisė yra neatsiejamai susijusi su akcininko statusu ir balsavimo teisės perleidimas yra galimas tik su akcija.⁹⁵Doktrinoje taip pat buvo pasisakyta, jog balsavimo teisės pirkėjai, kurie neturi jokio turtinio intereso bendrovės veikloje, paneigtų pačios balsavimo teisės apsauginę prigimtį ir leistų atsirasti patikėtinių savavališkam bendrovės valdymui.⁹⁶Kito autoriaus nuomone, ne kas kitas, o tik akcininkas turi didžiausią interesą, susijusį su bendrovės klestėjimu, nes jie yra tiesioginiai akcijos savininkai ir iš jos kylančios naudos gavėjai.⁹⁷Panašios pozicijos laikosi ir kitas autorius argumentuodamas, jog balsavimo teisės atskyrimas nuo akcijos būtų naudingas apskritai, jeigu balsavimo teisės pirkėjas norėtų sumenkinti kitų bendrovės savininkų interesus, todėl balsavimo teisės susiejimas su akcija užtikrina bendrovės valdymo efektyvumą.⁹⁸Doktrinoje yra išsakoma nuomonė, jog tokių susitarimų pagrindu, kuriais akcininkas perleidžia ne tik savo balsavimo

⁹⁴ MILLER W. R. Voting trusts. Maurer School of Law: Indiana university, 1929, t. 4(9), p. 606

⁹⁵ HENRY H. T. C., BLACK B. The new vote buying: empty voting and hidden (morphable) ownership. Southern California Law Review, 2006, t. 4(79), p. p. 52,

⁹⁶ WOLOSZYN J., J. A Practical Guide to Voting Trusts. University of Baltimore Law Review, 1975, t. 4(2), p. 247

⁹⁷ MILLER W. R. Voting Trusts. Indiana Law journal, 1929, t. 4(9), p. 603

⁹⁸ EASTERBROOK H. F., FISCHER R. D. Voting in Corporate Law. The Booth School of Business, University of Chicago, 1983, t. 26(2), p. 411

teisės, bet ir visas kitas susijusias teises, turėtų būti įtvirtinti tam tikri ribojimai – akcininkams turėtų būti draudžiama perleisti savo balsavimo teisę tokiu būdu, jog jų atstovas turėtų galimybę balsuoti priimant fundamentalius sprendimus, t.y. susijungimai, restruktūrizavimai, turimo turto pardavimai⁹⁹. Skirtingai nei voting trust sutarties atveju, balsavimo teisės perleidimo sutartimi yra atskiriama valdymo ir nuosavybės teisės. Toks atskyrimas gali reikšti interesų konflikto atsiradimą, bendrovės veiklos tęstinumo nepaisymą ir žalos atsiradimą tiek bendrovei, tiek jos akcininkams. Autoriaus nuomone, nepaisant šių institutų skirtumo, voting trust sutarties teisinis reguliavimas šiuo aspektu gali būti pagrindas modifikuoti balsavimo teisės perleidimo sutartį – perleidžiant akciją, kaip teisių visumą, gali padėti išvengti piktnaudžiavimo suteikiamomis teisėmis ir užtikrinti akcininkų, bendrovės ir net trečiųjų asmenų interesus. Taigi, darytina išvada, jog voting trust sutartis pripažįsta tik visos akcijos perleidimą, kuris grindžiamas geriausiu bendrovės valdymu. Visos akcijos perleidimas kompetentingiems subjektams garantuoja bendrovės veiklos tęstinumą ir ekonominės naudos gavėjui – investicinę grąžą.

Antra, voting trust sutarties atveju taikytinas fiduciarinių pareigų standartas patikėtiniui kitų bendrovės akcininkų atžvilgiu. Ankstyvojoje JAV teismų praktikoje pripažįstama, jog akcininkas turi pareigas prieš kitus bendrovės akcininkus, t.y. balsavimo teisė akcininkui suteikiama apginti bendruosius akcininkų interesus, palaikyti bendrą bendrovės gerovę ir vengti apgaulės ar piktnaudžiavimo¹⁰⁰. JAV teisinėje doktrinoje fiduciarinių pareigų priskyrimas siejamas su turima įtaka bendrovės valdyme – kontroliuojantys akcininkai turi galimybę pažeisti kitų akcininkų ar bendrus interesus.¹⁰¹Priešingai nei voting trust atveju, Lietuvos teisės doktrinoje pripažįstama, jog akcininkas neturi jokių fiduciarinių pareigų kitų akcininkų ar bendrovės atžvilgiu. Tokia pozicija argumentuojama tuo, jog Lietuvos uždarnosios akcinės bendrovės forma remiasi klasikiniiais bendrovių teisės principais, t.y. bendrovė steigama kapitalo pagrindu siekiant geriausių veiklos rezultatų, kurie yra pagrindas tenkinti kiekvieno akcininko privačius interesus.¹⁰²Taip pat bendrovėje susiklostantys santykiai yra komerciniai ir savo prigimti grindžiami rinkos sąlygomis ir naudos sau siekimu¹⁰³. Vis dėlto,

⁹⁹ ALLEN, B.; et. al. Corporations: Voting Trusts and Irrevocable Proxies. California Law Review, 1948 t. 36(2), p. 288

¹⁰⁰ Shepaug Voting Trust Cases, 60 Conn. 553, Conn. Supreme Court (1890)

¹⁰¹ MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 96

¹⁰² MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 104

¹⁰³ MIKALONIENĖ L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Registrų centras, 2015 m., p. 107

kai kuriais atvejais individualios naudos siekimas gali neigiamai paveikti bendrovės valdymą, organizavimą, strateginių planų vykdymą. Galu gale, bendrovės veikla turi didžiausią įtaką jos dalyvių turtinių interesų patenkinimui, todėl balsavimo teisę įgijusiam asmeniui, autoriaus nuomone, turėtų būti taikomi panašūs elgesio standartai kaip ir patikėtiniui voting trust sutarties atveju.

Trečia, voting trust sutarties pagrindu akcijos savininku tampa patikėtinis, kuriam perleidžiama ne tik balsavimo teisė, bet kartu ir akcija. Tokiu atveju akcininkui yra suteikiamas sertifikatas, patvirtinantis voting trust susitarimą, kuris gali būti disponuojamas reguliuojamoje rinkoje. Taip pat sertifikato turėtojas (akcininkas) turi teisę paskirti patikėtinius, kurie galės balsuoti perleistomis akcijomis. Kitaip nei voting trust sutarties atveju, balsavimo teisės perleidimo sutarties reguliavimas yra liberalesnis ir suteikia galimybę akcininkui perleisti balsavimo teisę išlaikant savo nuosavybės teisę į akcijas, tačiau kaip jau buvo analizuota anksčiau, balsavimo teisės perleidimo reguliavimas šiuo aspektu vertintinas kritiškai. Svarbu tai, jog tiek voting trust sutarties atveju, tiek balsavimo teisės perleidimo sutarties atveju akcininkas gali nustatyti kokia tvarka minėtoji balsavimo teisė bus įgyvendinama, tačiau balsavimo teisės perleidimo atveju nenustačius tokios tvarko, kito autoriaus nuomone, balsavimo sutarties turi būti kitos asmens turto administravimo taisyklės pagal CK 4 knygos XVI skyriaus taisyklės¹⁰⁴, tačiau nėra aišku, ar tokių normų taikymas galimas akcijos ar atskirų jos suteikiamų teisių atžvilgiu. Taigi, apibendrinus galima teigti, jog voting trust sutartimi akcijos savininku tampa patikėtinis, o balsavimo teisės perleidimo sutarties atveju perleidžiamos tik balsavimo ar kitos neturtinės teisės ir akcininkas išlieka akcijos savininku. Abiejų sutarčių atveju akcininkas gali nustatyti, koku būdu asmuo, kuriam bus perleidžiama balsavimo teisė, turės ją įgyvendinti, tačiau JAV teisinis reguliavimas labiau akcentuoja akcininkų ir bendrovės interesų apsaugą, nustato patikėtiniui didesnio atsakingumo pareigą elgtis neviršijant jam suteikiamų teisių. Autoriaus nuomone, tokių standartų taikymas ir balsavimo teisę įgijusios asmens atžvilgiu, gali padėti užpildyti teisiniame reguliavime neapibrėžto elgesio standarto įgyvendinant balsavimo teisę.

Kitas svarbus šių institutų skiriamas bruožas yra tai, jog voting trust sutartis gali būti nutraukiama bet kuriuo momentu, jeigu tam pritaria dauguma akcininkų, kurie suteikė savo akcijas patikėtiniui. Tuo voting trust sutartis skiriasi nuo balsavimo teisės perleidimo sutarties, kurios nutraukimui būtina taikyti bendrąsias sutarčių teises normas, o kitais atvejais nutraukti

¹⁰⁴ MIKELĖNAS V.; et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 140.

šià sutartį galima priverstiniu balsavimo teisės perleidimu ar akcijų pardavimu. Toks teisinis reguliavimas suteikia galimybę akcininkui greitai ir efektyviai nutraukti sutartinius santykius patiriant mažiausią žalà. Taigi, voting trust sutarties atveju akcininkas ar akcininkai gali operatyviau reaguoti į patikėtino veiksmus ir apginti savo interesus ir galimai išvengti neigiamų bendrovės finansinių padarinių. Toks teisinis reguliavimas galėtų būti pagrindas keisti balsavimo teisės perleidimo sutarties institutà ir užtikrinti papildomà tokių teisinių santykių nutraukimo būdà.

Apibendrinant galima teigti, jog voting trust sutartis ir balsavimo teisės perleidimo sutartis yra du atskiri teisės institutai, kurie turi savo taikymo ypatumus. Abu institutai naudojami panašioms tikslams – palengvinti akcininko galimybę įgyvendinti savo balsavimo teisę, užtikrinti geriausius akcininko ir bendrovės interesus. Šie institutai koncepcine prasme, yra skirtingi – balsavimo teisės perleidimo sutartimi pripažįstama nuosavybės ir valdymo atskiruma pozicija, o tuo tarpu voting trust sutartimi balsavimo teisė neatskiriama nuo akcijos. Nepaisant to, voting trust sutarties teisinis reguliavimas tam tikrais aspektais, pavyzdžiui fiduciarinių pareigų įtvirtinimas, akcijos kaip visumas perleidimas ar papildomų sutarties nutraukimo būdų nustatymas, gali būti pavyzdžiu balsavimo teisės perleidimo sutarties teisinio reguliavimo keitimui.

IŠVADOS

1. Akcija apibūdinama kaip nuosavybės teisės vertybinis popierius, suteikiantis akcijos turėtojui turtines ir neturtines teises. Santykiai, kylantys iš akcijos gali būti dvejopi: daiktiniai ir prievoliniai. Prievoliniai santykiai tarp akcininko ir bendrovės pasireiškia per bendrovės pareigà užtikrinti akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimą. Akcijà sudarančios turtinės ir neturtinės teisės yra prievolinio pobūdžio, kurios pasireiškia tam tikrų pareigų vykdymu akcininko atžvilgiu, ir yra perleidžiamos remiantis daiktinės teisės taisyklėmis.
2. Balsavimo teisės perleidimo sutartis yra unikalus teisinis instrumentas, kuris leidžia akcininkui perleisti balsavimo teisę neprarandant nuosavybės teisės į akcijà. Šiai sutarčiai yra taikyti imperatyvus reikalavimai, kurie skirti užtikrinti akcininko, perleidusio balsavimo teisę, interesų apsaugà ir perleistų teisių tinkamà įgyvendinimą. Sutarties laisvės principas leidžia, be kità ko, šalims susitarti dėl sutarties atlygimo balsavimo teisę įgijusiam asmeniui, jeigu balsavimui pasitelkiamas asmuo, kuris tai atlieka profesionaliai. Toks teisinis reguliavimas,

autorius nuomone, neprieštarautu draudimui balsuoti juridinio asmens dalyviui pagal nurodymus ar atlyginimą. Siūlytina įtvirtinti balsavimo teisės įgyvendinimo tvarką ir būdą kaip privalomąją sutarties nuostatą, o susitarimą dėl sutarties atlyginimo kaip sutarties šalių pasirinkimą.

3. Balsavimo teisės perleidimo sutarties susiklosčiusių santykių prigimtis lemia, jog yra ginami, visų pirma, bendrovės ir akcininkų interesai. Balsavimo teisė įgyvendinantis asmuo turi naudotis jam suteikiamomis teisėmis tokiu būdu, jog iš esmės nebūtų pažeidžiami akcininko ar kitų akcininkų turtiniai interesai, t.y. investicinė grąža dividendų forma bei tokios investicijos apsauga. Dėl teisminė praktikos stokos, autorius nuomone, šios sutarties pažeidimai turėtų būti vertinami ad hoc kiekvienos situacijos kontekste. Kolektyviniai teisių gynimo būdai gali nebūtinai užtikrinti akcininkų interesų apsauga ir kai kurių teisių gynimo būdų pasekmės gali sukelti papildomos žalos tretiesiems asmenims, todėl būtina atsižvelgti į teisinių padarinių mastą. Akcininkas gali naudotis sutartiniais teisių gynimo būdais, tačiau dėl teisminės praktikos stokos sunku pagrįstai įvertinti tokio teisių gynimo būdo efektyvumą.
4. Įgaliojimas yra vienas iš būdų kaip akcininkas gali įgyvendinti savo galimybę balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime. Funkcine prasme šie institutai yra panašūs, tačiau jie turi esminius skirtumus, į kuriuos atsižvelgiant akcininkas gali pasirinkti, kokių būdų įgyvendinti balsavimo teisę būtų tinkamiausia. Įgaliojimo santykiams taikytini fiduciarinių pareigų ir lojalumo standartai, jeigu įgaliojime nenustatyti konkretus atliktini veiksmai, o balsavimo teisės perleidimo sutarčiai tokie elgesio standartai nenumatyti. Siūlytina balsavimo teisę įgijusiam numatyti panašaus pobūdžio elgesio standartus.
5. JAV teisiniame reguliavime esanti voting trust sutartis yra artimas atitikmuo balsavimo teisės perleidimo sutarčiai. Jos pagrindu perleidžiama ne tik balsavimo teisė, bet taip pat ir akcija su kitomis teisėmis, o buvęs akcininkas, jeigu sutartyje tai nustatoma, išsaugo akcijos gaunamą turtinę naudą. Koncepcine prasme, šie institutai grindžiami skirtingomis doktrininėmis pozicijomis, tačiau voting trust reguliavimas gali būti pagrindas balsavimo teisės perleidimo sutarties reguliavimo koregavimui.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Norminiai teisės aktai:

i. Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262;
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios, 2000-07-31, Nr. 64-1914;
3. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios, 1999-04-02, Nr. 30-856

ii. Užsienio valstybių teisės aktai

4. Maryland valstijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://law.justia.com/codes/maryland/2017/>
5. Modelinis verslo korporacijos aktas [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/business_law/corplaws/2016_mbca.authcheckdam.pdf

II. Specialioji literatūra

6. ALLEN, Bruce; et. al. Corporations: Voting Trusts and Irrevocable Proxies. California Law Review, 1948, t. 36(2), p. 281-288
7. ANDERSEN K. P.; et al. European Model Companies Act. First edition, 2017 m., p. 1-402
8. BAINBRIDGE M. Stephen. The case for limited shareholder voting rights. University of California, Los Angeles School of Law, Law & Economics Research Paper Series 2006, t. 05(15), p. 602-629.
9. BALDWIN, E. Simeon. Voting-Trusts. Yale law school, 1891, t. 1(1), p. 1-15.
10. BECHT M.; et al. Corporate law and governance. Handbook of Law and Economics, 2007, p 833-848.
11. CAHN, A; DONALD, D.C. Comparative company law: text and cases on the laws governing corporations in Germany, the UK and the USA. Cambridge University Press, 2010, p. 1-956.

12. ČULINOVIĆ-HERC E.; ZUBOVIĆ A. Tackling empty voting in the EU: the shareholders' rights directive and the revised transparency directive. CYELP 11, 2015, p. 133-160.
13. DIGNAM A., LOWRY J. Company law. University of London Press, 2009, p. 1-560.
14. EASTERBROOK H. F, FISCHER R. D. Voting in Corporate Law. The Booth School of Business, University of Chicago, 1983, t. 26(2), p. 1416-1448.
15. FERRARINI G.; et al. Report of the High Level Group of Company Law Experts on Issues Related to Takeover Bids in the European Union. Oxford University Press, 2004 m., p. 825-924
16. FARRAR, J. H., et al. Farrar's Company Law. Third edition. Butterworth, 1991, p. 1-785.
17. GILES W. J. Is the Voting Trust Agreement a "Dangerous Instrumentality"? Cath. U. L., 1953 t. 3(2), p. 81-106.
18. HENRY H. T. C., BLACK B. The new vote buying: empty voting and hidden (morphable) ownership. Southern California Law Review, 2006, t. 4(79), p. 814-906.
19. HOLDSWORTH S., W. The history of the treatment of „choses “in action by common law. Harvard law review, 1920, t.33(8), p. 997-1030.
20. KIRŠIENĖ J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai. Jurisprudencija, 2002, t. 31(23), p. 67-78.
21. LEON M. R. Shareholders' Agreements in Close Corporations and Their Enforcement. Pontificia Universidad Javeriana, 1998, p. 1-41.
22. MIKELĖNAS V.; et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 1-435.
23. MIKELĖNAS V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002, p.1-200.
24. MIKELĖNAS V., et. al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 1-530
25. MILIAUSKAS, P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika. Teisė, 2012 t. 83, p. 201-219
26. MILIAUSKAS, P. Akcininkų sutarčių bendrovių teisės aspektai biržinėse bendrovėse. Socialiniai mokslai, teisė, 2014 (01 S), p. 1-571
27. MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija. Teisinės problemos, 2011 t. 1(71), p. 5-28

28. MIKALONIENĖ, L. Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos. Socialiniai mokslai, teisė (01 S) p. 1-425
29. MIKALONIENĖ L. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas. Teisė, 2010 m., Nr. 83, p. 82-97.
30. MILLER W. R. Voting trusts. Maurer School of Law: Indiana university, t. 4(9), 1929, p. 600-607.
31. PAKALNIŠKIS, V. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje. Jurisprudencija, 2005, t. 71(63), p. 76-85
32. TIMMERMAN L., DORMAN A. Rights of minority shareholders. XVI'th Congress of the international Academy of Corporate Law Brisbane, 2002, p. 1-563.
33. SAKAVIČIUS J. Kai kurie daiktinės ir prievolinės teisės santykio probleminiai aspektai. Jurisprudencija, 2008, t. 5(107), p. 42-49.
34. SMITH G., WILLIAMS A. C. Business Organizations: Cases, Problems, and Case Studies. Wolters Kluwer Law & Business in New York, 2012, p. 1-864.
35. T. C. H; BLACK, B. The New Vote Buying: Empty Voting and Hidden (Morphable) Ownership. Southern California Law Review, 2006 t. 79(4), p. 811-908
36. THOMPSON, R. B.; EDELMAN, P. H. Corporate Voting. Vanderbilt Law Review, 2009, Nr. 62, p. 129–175
37. VELASCO J. Shareholder ownership and primacy. University of Illinois Law Review, 2010, t. 2(3), p. 897-956.
38. VELASCO J. The Fundamental Rights of the Shareholder. University of California, 2006, t. 40(407) p. 407-467.
39. WORMSER, M. The Legality of Corporate Voting Trusts and Pooling Agreements. Columbia Law Review, 1918, t. 18(2), p. 123-136.
40. WOLOSZYN J. J. A Practical Guide to Voting Trusts. University of Baltimore Law Review, 1975, t. 4(2), p. 245-257.
41. WINTER K. R. The Structure of Corporation Law. Berkeley Law Scholarship Repository, 1989, p. 1461-1525.

III. Teismų praktika

42. Europos žmogaus teisių teismo 2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas byloje Shesti Mai Engeneering Ood ir kt. v. Bulgarija, nr. 17854/04

43. Europos Komisijos 1992 m. rugsėjo 25 d. susijungimo byla Nr. IV/M.258 – CCIE / GTE
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 7 d. nutartis c.b. J. Raščiauskas v. K. Kuoras, 3K-3-14/2002
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis c. b. V. Savickas v. J. Sriubaitė ir kt., 3K-3-353/2002
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-650/2003
47. Lietuvos Aukščiausiasis Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-19/2012
48. Lietuvos Aukščiausiasis Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-244/2013.
49. Lietuvos apeliacinio teismo 2002 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A– 226

IV. Travaux préparatoires:

i. Kiti internetiniai aktai

50. Komisijos suvestinis pranešimas dėl jurisdikcijos pagal Tarybos reglamentą (EB) Nr. 139/2004 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės OJ C 95, 16.4.2008, p. 1–48
51. Shepaug Voting Trust Cases -- Shepaug Voting Trust Cases, 60 Conn. 553 (Conn. 1890)

SANTRAUKA (LIETUVIŲ KALBA)

Per pastaruosius kelis dešimtmečius išaugus pasaulinei ekonomikai, stiprėjant globalizacijai ir sudarant vis daugiau komercinių sandorių, aktualesni tampa ir šiose srityse kylančių praktinių problemų sprendimo būdai bei tokių santykių teisinis reglamentavimas. Tiriamojo darbo objektas yra balsavimo teisės perleidimo sutartis. Akcija apibrėžia akcininko turimą turto dalį bendrovėje, nustato akcininkui suteikiamas turtines bei neturtines teises, o akcija taip pat yra perleidžiamas turtas, todėl akcininkas, kaip savininkas, gali savo nuožiūra disponuoti turimomis akcijomis su trečiaisiais asmenimis. P. Miliausko nuomone šios sutarties tikslai – sukurti labiau palankias sąlygas balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime bei užtikrinti efektyviausią bendrovės valdymo formą, kuri užtikrintų ne tik bendrovės, bet ir akcininkų interesus. Taip pat doktrininis pagrindas galima daryti išvadą, jog akcininkų ir bendrovės interesų apsauga laikytina prioritetine, todėl asmuo, įgijęs balsavimo teisę, ją įgyvendinti turi nepažeisdamas akcininkų ir bendrovės interesų, kurie dažniausiai pasireiškia per maksimalaus pelno siekimą ir investicijų apsaugą. Absoliučių šio probleminio aspekto sprendimo būdų pateikimas, darbo autoriaus nuomone, yra sudėtingas, nes kiekvieno teisinio santykio atveju skiriasi jo faktinės aplinkybės, todėl balsavimo teisės teisėtumas turėtų būti vertinamas ad hoc kiekvieno ginčo atveju. Taip akcininkas gali naudotis kitais, specialiaisiais teisių gynimo būdais atsižvelgiant į tai, kokio masto buvo padarytas pažeidimas, kieno interesai buvo pažeisti ir kokių teisinių padarinių siekia nukentėjusioji šalis, tačiau ne visais specialiaisiais teisių gynimo būdais gali pasinaudoti akcininkas, kurio balsavimo teisė yra įgyvendinama kito asmens.

SUMMURY (ANGLU KALBA)

Over the past few decades, the global economy, globalization and more and more commercial transactions have led to search for more practical solutions and legal regulation of these issues. The object of the research work is the transfer of voting rights. The share defines the shareholder's share of the assets in the company, determines the property and non-property rights granted to the shareholder, and the share is also a transferable asset, so the shareholder, as the owner, can dispose of the existing shares with third parties. In the opinion of one author, the objectives of this agreement are to create more favorable conditions for voting at the general meeting of shareholders and to ensure the most effective form of management of the company, which would ensure not only the interests of the company but also the interests of shareholders. It is also possible to conclude on a doctrinal basis that the protection of shareholders and the interests of the company should be considered as a priority, therefore, the person who has acquired the voting right must implement it without prejudice to the interests of the shareholders and the company, which usually occur through the pursuit of maximum profit and investment protection. The submission of absolute solutions to this problematic aspect is, in the author's view, difficult because of the factual circumstances of each legal relationship, and the legitimacy of voting rights should therefore be assessed on an ad hoc basis for each dispute. This allows the shareholder to use other special remedies, depending on the extent to which the violation was committed, whose interests were violated, and the legal consequences for the injured party, but not all special remedies available to a shareholder whose voting rights are exercised by another person.